

ONDERZOEK FLORA- EN FAUNA

t.b.v. bouwlocatie de Bunderhof fase 2 te Gouda

Eindrapportage Natuurtoets

Moordrecht, 16 oktober 2014
in opdracht van
Era Contour

Natuurtoets t.b.v.
bouwlocatie de Bunderhof fase 2
Gouda

onderzoeksterrein gelegen binnen
kilometerhok 109/ 449

foto voorpagina:
overzicht definitief plangebied Bunderhof 2 (zie rood kader, zie tevens Bijlage 5)

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage onder verantwoordelijkheid van:
drs. John Mulder, veldonderzoek
ing. Jan Oosterbaan, eindrapportage

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep	1
1.1.1 Situering onderzoekslocatie	1
1.1.2 Voorgenomen ingreep	2
1.1.3 Voorgeschiedenis	3
1.2 Natuurtoets als instrument	3
1.3 Te verrichten onderzoek	6

2 ONDERZOEK BESCHIKBARE GEGEVENS

2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing	9
2.2 Zoogdieren	9
2.3 Broedvogels	10
2.4 Reptielen en amfibieën	11
2.5 Vissen	12
2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten	12
2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens	13

3 LOCATIEONDERZOEK EN VELDINVENTARISATIE

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming	14
3.2 Habitatbeoordeling en inventarisatie	15
3.2.1 Gebiedskenmerken	15
3.2.2 Habitatbeoordeling	17
3.2.3 Veldinventarisatie vissen	19

4 EINDCONCLUSIES EN ADVIES

4.1 Conclusies onderzoek en projectrisico	20
4.2 Advies mitigerende maatregelen	20

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING	23
---	----

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSMETHODEN	35
--------------------------------------	----

BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET	36
---	----

BIJLAGE 4 - NUANCERING ONTHEFFINGSPROCEDURE	37
---	----

BIJLAGE 5 - AANSLUITEND PLANGEBIED BUNDERHOF 1	38
--	----

BIJLAGE 6 - BESTEMMINGSPLAN BUNDERHOF 2	39
---	----

GERAADPLEEGDE LITERATUUR	40
--------------------------------	----

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN	43
---------------------------------------	----

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep

1.1.1 Situering onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie is gelegen in een zone tussen de bebouwde kommen van Gouda en Reeuwijk-Brug (figuur 1).

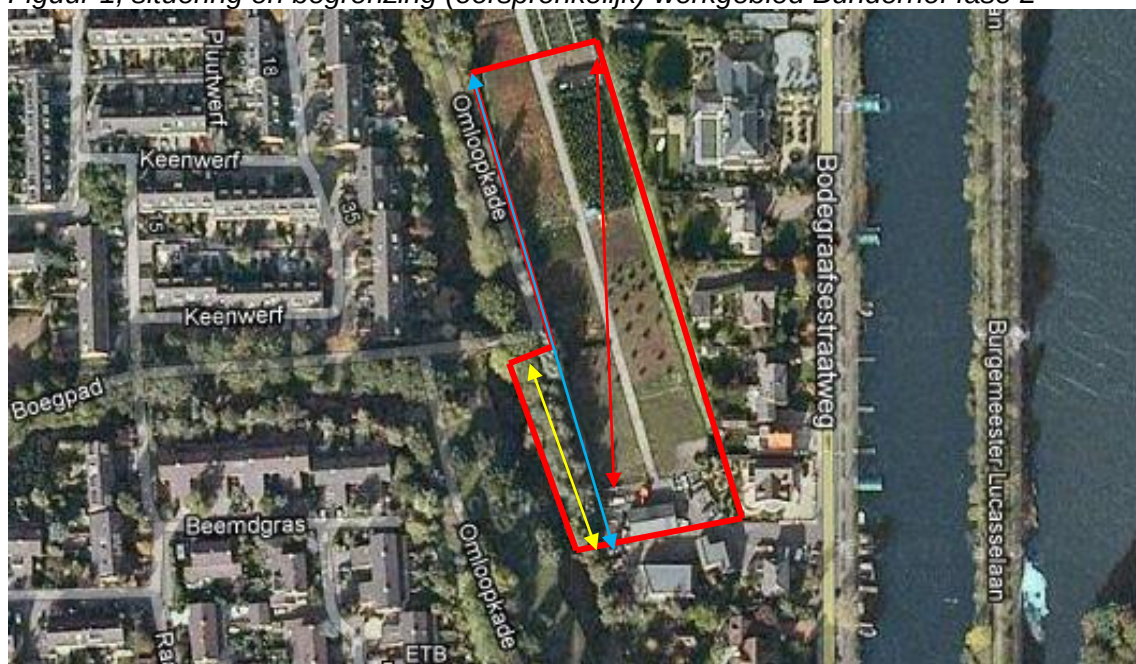
Het aanvankelijk voorgenomen werkgebied omvat:

- het zuidelijk deel van een oude boomkwekerij (rode pijl);
- de watergang (en deels greppel) tussen het zuidelijk deel van de oude boomkwekerij en de Omloopkade (zie blauwe pijl in figuur 1);
- een stukje terrein in het verlengde van de Omloopkade (gele pijl).

Voor het aansluitende noordelijke deel van de boomkwekerij (Bunderhof 1, zie Bijlage 5) zijn in 2008 reeds een natuurtoets en een aanvullingsnotitie opgesteld en is tevens een ontheffing voor Ringslang is verkregen (FF/75C/2008/0408).

In § 1.1.3 wordt hierop verder ingegaan.

Figuur 1, situering en begrenzing (oorspronkelijk) werkgebied Bunderhof fase 2

1.1.2 Voorgenomen ingreep

Op het terrein van de kwekerij is woningbouw met bijbehorende ontsluiting en openbare terreininrichting voorzien (zie figuur 2 volgende bladzijde en Bijlage 6).

Daartoe wordt het terrein vrijgemaakt van opstallen, hekwerken, verharding en wat struikjes en wordt het vervolgens voorbelast en opgehoogd en bebouwd.

De sloot tussen dit bouwterrein en de Omloopkade, welke voorbij de voetbrug nauwelijks tot niet meer dóórloopt, wordt met eenzelfde breedte als het noordelijke deel van die sloot, doorgetrokken langs het tresterende deel van het bouwterrein (blauwe pijl in figuur 1). Het daarop aansluitende verlengde van de Omloopkade (zie gele pijl figuur

1), begroeid met houtopstanden, zou aanvankelijk bij de inrichting van het plangebied worden betrokken, waar dan wellicht bomen zouden worden gekapt en struwelen worden verwijderd.

In tegenstelling tot dat oorspronkelijke plangebied beslaat het uiteindelijke plan echter een beperkter deel van het onderzoeksgebied (Bijlage 6).

Met deze werkzaamheden kunnen leefgebied en individuen van faunasoorten, mogelijk ook van een juridisch zwaarder beschermde soort, worden bedreigd, wat nader onderzoek vergt.

Figuur 2, te realiseren woningbouw Bunderhof 2 (rode pijl)

1.1.3 Voorgeschiedenis

Bunderhof fase 1

Voorafgaand aan Bunderhof 2 is vanaf 2008 gestart met het bestemmingsplan voor Bunderhof 1 (35 woningen). Deze locatie ligt direct ten noorden en in het verlengde van Bunderhof 2 (zie Bijlage 5).

Ontheffing Flora- en faunawet

Voor Bunderhof 1 is op 11 augustus 2008 een ontheffing van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet aangevraagd voor Ringslang en Kleine modderkruiper. De achtergrond daarvan was:

- * de melding van de toenmalige gebruiker van het kwekerijterrein dat er *een enkele incidentele keer* wel eens een opwarmende Ringslang op het betonpad was waargenomen;
 - * dat in aangrenzende sloten Kleine modderkruiper was aangetroffen.
- Dit laatste bleek voor deze soort achteraf onnodig omdat de betreffende sloot een onderbemaling vormde welke níet was verbonden met de aangrenzende sloten

zodat het visje er helemaal niet kon komen: deze onderbemaling is tot op heden aanwezig.

Op 4 november 2008 is de ontheffing Ffw verleend (FF/75C/2008/0408).

Dienst Regelingen overwoog daarbij:

“De ringslang is in het gebied aangetroffen. Het is aannemelijk dat de ringslang in de directe omgeving veel voorkomt, maar toch het plangebied niet gebruikt als vaste verblijfplaats, gezien het intensieve onkruidbeheer en type grond. De ringslang gebruikt het pad als zonplek. Bij de werkzaamheden zullen hoe dan ook rustplaatsen (zonplekken) verdwijnen.”

Hoewel het volgens DR aannemelijk was dat de Ringslang het plangebied niet als vaste verblijfplaats gebruikte is destijds “voor alle zekerheid” de ontheffing verleend.

Handhavingsverzoek Ffw Bunderhof fase 1

Op 20 januari 2012 heeft Wijkteam Plaswijck Gouda bij de Dienst Regelingen een verzoek tot handhaving van de bepalingen van de Flora- en faunawet inzake de ringslang ingediend. Op 14 maart 2012 heeft de Dienst Regelingen dit verzoek afgewezen. In dit besluit is geconcludeerd dat er *niét* kon worden geconstateerd dat ten aanzien van Flora- en faunawet verbodsbepalingen werden overtreden en dat het dossier inzake onderhavig project (Bunderhof 1) zou worden gesloten.

Ook is geconstateerd dat vanwege het 'aflopen' van de ontheffing op 1 maart 2012, op dat moment een nieuwe ontheffingsaanvraag niet aan de orde was omdat het terrein op dat moment vanwege preventieve maatregelen (scherm langs watergang), niet meer toegankelijk was voor ringslangen.

Natuurtoets Omloopkade

De Gemeente Gouda heeft voor het ophogen van het fietspad op de Omloopkade, in 2012 eveneens een natuuronderzoek laten verrichten. Tijdens inventarisaties (2 mei en 14 juni 2012) is daar de Ringslang aangetroffen. Deze gebruikt, voor zover geschikt, de watergangen en de oevers langs de Omloopkade als foerageergebied. Er zijn op de Omloopkade géén broeihopen vastgesteld.

De aanvraag van ontheffing voor de Omloopkade werd vervolgens afgewezen omdat als onderdeel van de ingreep afdoende compenserende maatregelen zijn voorgesteld.

1.2 Natuurtoets als instrument

Wetgeving en doel Natuurtoets

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' (Flora- en faunawet) en 'gebiedsbescherming' (Natuurbeschermingswet/ Natura 2000, Ecologische Hoofd Structuur).

Gebiedsbescherming staat *náást* soortbescherming: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit *doch vullen elkaar aan*.

Naast deze soort- en gebiedsbescherming kan ook nog provinciaal natuurbeleid een rol spelen.

Toetsing aan gebiedsbescherming vindt uitsluitend plaats *indien beschermde gebieden in het geding zijn*, terwijl toetsing aan de soortbescherming altijd vereist is, óók in de beschermde gebieden.

Gebiedsbescherming

Natuurbeschermingswet

De regelgeving met betrekking tot speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997), Natura 2000 gebieden ('Wetlands') en (Rijks-)Natuurmonumenten is opgenomen in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998). Deze bescherming omvat aangewezen natuurwaarden binnen de grenzen van het betreffende natuurgebied, dan wel natuurwaarden die in een relatie staan tot het betreffende natuurgebied (zie Bijlage 1/ blz.33).

Indien met het planvoornemen 'aangewezen soorten' uit een nabijgelegen natuurbeschermingsgebied significant worden gehinderd, verstoord of bedreigd, is in het kader van de 'externe werking Nb-wet' een strikte bescherming van toepassing.

Ecologische Hoofdstructuur

Dit betreft eveneens gebiedsbescherming. Hiervoor hebben Rijk en Provincie samen spelregels ontwikkeld welke zijn vervat in de provinciale regelgeving (Bijlage 1/ blz.33).

Soortbescherming - Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren *'in welke situatie dan ook'*.

Omdat deze wet *alle* soorten planten en dieren omvat, óók in Nb-wet gebieden, wordt bij natuuronderzoek primair aangehaakt op de wetgeving in de Ff-wet (zie hieronder).

De Ff-wet biedt bescherming aan planten en dieren tegen zogeheten 'natuurschade': daarmee wordt bedoeld op negatieve effecten door de ingreep, met betrekking tot bepaalde categorieën dieren en planten (zie ook lijst gebruikte termen en afkortingen). In deze wet zijn ook de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn geïmplementeerd.

Binnen het beschermingskader van de Ff-wet wordt onderscheid gemaakt tussen:

- *'soorten ingrepen'*,
- een aantal *'wettelijke belangen'*
- verschillende categorieën planten en dieren (tabellen 1 t/m 3 AMvB; zie LNV 2005/ Staatsblad 2004/501).

Juridisch zwaarder beschermde soorten

Van de categorieën planten en dieren vormen de soorten van *'tabel 2 en 3 AMvB'* de juridisch zwaarder beschermde soorten:

- m.b.t. tabel 3 wordt weer onderscheid gemaakt tussen *'Bijlage 1-soorten'* en soorten uit *'Bijlage IV van de Habitatrichtlijn'* (DLG 2006);
- m.b.t. broedvogels wordt onderscheid gemaakt in categorieën 1 t/m 4 (vogels met vaste broedplaatsen en jaarrond beschermde nesten), categorie 5 (vergelijkbaar met 1 t/m 4 doch minder stringente bescherming) en algemene broedvogels (DR 2009; Bijlage1/ blz.27).

Daarnaast gelden voor de zwaarst beschermde soortgroepen, te weten soorten uit *Bijlage IV van de Habitatrichtlijn* en *broedvogels categorie 1 t/m 4*, ook verschillende wettelijke belangen waaronder ál of géén ontheffing kan worden verkregen.

Type ingreep en wettelijke belangen

Ingrepen worden onderscheiden in onder meer:

- *'ruimtelijke ingreep'*
- *'bestendig beheer en onderhoud'*

In beginsel vergt bij een 'ruimtelijke ingreep' aanwezigheid van een soort uit tabel 2 en/of 3 AMvB welke tevens kans loopt te worden verstoord of bedreigd, aanvraag van ontheffing.

Daarnaast worden 7 verschillende wettelijke belangen onderscheiden (Bijlage 1/ blz. 25-26). Regulier is op een dergelijk project als ruimtelijke ingreep, het wettelijke belang *'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'* van toepassing.

Indien daarbij soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn in het geding zijn (zoals vleermuizen of Rugstreeppad) of soorten van de Vogelrichtlijn (jaarrond beschermde nesten) kan onder dat belang géén ontheffing worden verkregen, wat voor de uitvoering van het project een ernstige belemmering kan vormen.

In dat geval kan worden gezien of ook een wettelijk belang van toepassing is dat ook in de betreffende richtlijn is opgenomen, onder welk regiem dan wél een ontheffing kan worden verkregen, zoals een *'dwingende reden van groot openbaar belang'* (Bijlage 1/ blz.26; zie ook Bijlage 1/ blz.27 'uitzonderingspositie broedende vogels'; blz.28 'Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels' en blz.29 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB).

Ingreep en natuurschade

Een ruimtelijke ingreep gaat mogelijk ten koste van een deel van de op de planlocatie aanwezige flora en fauna, in de aanlegfase en soms ook in de gebruiksfase: natuurschade ontstaat door ingrepen als kap-, graaf- en ophoogwerkzaamheden.

Wat als 'natuurschade' wordt beoordeeld is verschillend met betrekking tot het gedrag en de leefwijze van de verschillende diersoorten (zie DLG 2006). Onder natuurschade zoals bedoeld onder art. 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet wordt begrepen de schade welke door werkzaamheden wordt toegebracht aan ter plaatse voorkomende (individen of populaties van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan (Bijlage 1/ blz.23-24).

Wettelijke zorgplicht en verstoring of bedreiging van individuele planten of dieren

Naast de specifieke regelgeving met betrekking tot de soorten van tabellen 2 en 3 AMvB bestaat de algemene zorgplicht voor álle (planten en) dieren, dus naast de soorten van tabellen 2 en 3 ook voor de soorten van tabel 1 en voor alle onbeschermde soorten (art. 2 Ffw, zie ook Bijlage 1/ blz.24-25). Daartussen bestaat enige nuance:

- * Met betrekking tot juridisch zwaarder beschermde soorten en het strikte beschermingsregiem van een deel daarvan, *dient strikt te worden voorkómen* dat individuen van betreffende soorten worden bedreigd (zie LNV 2005 en DR 2009).
- * In het kader van de zorgplicht ligt dat iets minder strikt: men dient bij uitvoering van ingrepen zodanige maatregelen te nemen dat verstoring of bedreiging van individuele dieren *'zo veel als redelijkerwijs verwacht mag worden'*, wordt voorkomen (LNV 2005).

Wettelijke onderzoeksverplichting

Met betrekking tot een ruimtelijke ingreep vereisen de Ffw (en de Nbw) om de aanwezige planten- en diersoorten te onderzoeken. Doel daarvan is om vast te stellen of juridisch zwaarder beschermde (dan wel 'aangewezen') soorten kunnen worden uitgesloten óf om vast te stellen welke juridisch zwaarder beschermde (dan wel 'aangewezen') soorten gebruik maken van het werkgebied.

Die inventarisatie dient zodanig plaats te vinden dat de vanwege de ingreep te verwachten effecten kan worden beoordeeld:

- in hoeverre de ecologische functionaliteit wellicht in het geding kan zijn;
- in hoeverre individuele (planten en) dieren kunnen worden bedreigd;
- in hoeverre de gunstige staat van instandhouding in het geding kan zijn;
- in hoeverre ontheffing nodig is en onder welke voorwaarden.

Voor een aantal juridisch zwaarder beschermde soorten zijn thans nadere onderzoeks-criteria vastgelegd (zie GAN 2012) evenals toetsingscriteria met betrekking tot natuurschade en maatregelen (Soortenstandaard DR 2011).

Ontheffing Ffw

Ontheffing is uitsluitend in het geding bij juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3 AMvB).

Onder de condities dat er maatregelen (kunnen) worden genomen waarmee kan worden gegarandeerd dat de ecologische functionaliteit *binnen* het werkgebied op geen énkél moment achteruitgaat, óók niet tijdelijk, is er géén ontheffing nodig.

Indien de bedoelde ecologische functionaliteit als gevolg van de ingreep níét kan worden gegarandeerd, is er ontheffing vereist.

Daartoe dient te worden onderbouwd *waaróm* die garantie niet mogelijk is, welke alternatieven daartoe zijn afgewogen, welke omvang de effecten hebben en welk effect dat heeft op de gunstige staat van instandhouding van de betreffende (planten en) diersoorten.

Voorts dient te worden aangegeven met welke (mitigerende, compenserende) maatregelen de effecten worden voorkomen dan wel beperkt.

Extra ontheffingseisen:

Indien het soorten betreft die zijn vermeld in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn (zoals bijvoorbeeld vleermuizen), dient nog aan nadere eisen te worden voldaan om in aanmerking te kunnen komen voor ontheffing (zie Bijlage 1/ blz.29).

1.3 Te verrichten onderzoek

Doel onderzoek

Deze 'Natuurtoets' vormt de aantoonbare bewijslast op naleving van de wetgeving, waarvan het bevoegde gezag van de Ffw bij het Ministerie van EL&I berust en van de EHS en Nbw bij de Provincie. Hiermee wordt onderbouwd met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden en welke *wellicht kunnen worden uitgesloten* omdat ze er niet worden verwacht, er niet zijn aangetroffen dan wel omdat de plan-ingreep geen natuurschade aan die soorten met zich meebrengt.

Het onderzoek is erop gericht om vast te stellen:

- of er in het plangebied beschermde planten en dieren voorkomen;

- in hoeverre deze soorten bescherming genieten in het kader van het soortenbeleid (Ffw), het gebiedenbeleid (Nbw) en eventueel aanvullend provinciaal natuurbeleid;
- welke functie de locatie of het gebied heeft voor juridisch zwaarder beschermde soorten en in hoeverre de ingreep daarop versturende of bedreigende effecten heeft (zie ook 'wettelijke onderzoeksverplichting' blz.6);
- welke mogelijke alternatieven er voor de bedreigde juridisch zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn;
- welke consequenties dat heeft in het kader van de regelgeving.

Onderzoeksplan

Met het onderzoek wordt stapsgewijs ingezoomd op de situatie en ook stapsgewijs vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen worden uitgesloten dan wel nadere veldinventarisatie vergen (zie ook 'opzet van de rapportage' volgende bladzijde).

Het vaststellen van uitsluiting van gebruik door (of schade aan) de betreffende soorten 'op voorhand' vergt een gedegen, controleerbare onderbouwing. Daarbij wordt in elke werkstap van het onderzoek beoordeeld of uitsluiting al of geen nader onderzoek vergt. Dit vindt plaats in de verschillende op elkaar volgende hoofdstukken die telkens verdiepend zijn ten opzichte van de vorige (zie ook volgende bladzijde/ opzet van de rapportage).

Werkstap 1, analyse bestaande gegevens

Als eerste wordt de situatie getoetst aan indicaties van de NDFF, aan de verspreiding van soorten op basis van reeds bekende biogeografische informatie uit verspreidingsatlassen, aan overige literatuur en andere beschikbare onderzoeken. Die informatie is veelal niet compleet.

Op basis hiervan wordt vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten mogelijk in dit gebied verwacht zouden kunnen worden, onafhankelijk van de aanwezige habitat, en welke juridisch zwaarder beschermde soorten op voorhand al kunnen worden uitgesloten.

Werkstap 2, toetsing aan gebiedsbescherming

Dit omvat regelgeving in het kader van de Nbw en van provinciaal gebiedenbeleid (Ecologische hoofdstructuur), waarbij wordt beoordeeld of er wellicht ook andere natuurregelgeving dan de Ffw in het geding kan zijn.

Werkstap 3, habitatbeoordeling

Naar aanleiding van het bovensraande wordt een beoordeling gemaakt van de terreinkenmerken, de biotoop, de locale habitat en van de ecologische betekenis van de situatie. Deze beoordeling is gericht op de natuurwaarden van het primaire onderzoekgebied en de directe omgeving daarvan.

In de conclusie wordt op basis van de nader beschreven habitat, vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten (Ffw) en eventuele 'aangewezen soorten' (Nbw) eveneens zonder nadere veldinventarisatie kunnen worden uitgesloten.

Werkstap 4, aanvullende veldinventarisatie

Nadat uit de stappen 1 t/m 3 is afgeleid welke zwaarder beschermde soorten nadere veldinventarisatie vergen om ze al of niet te kunnen uitsluiten, wordt deze veldinventarisatie voor projectfase 2 uitgevoerd volgens de criteria van het bevoegde gezag. Op basis van de ecologische habitatbeoordeling met controle op mogelijkheden voor juridisch zwaarder beschermde soorten, kan overigens blijken dat deze stap (voor meerdere soorten) niet nodig is.

Werkstap 5, beoordeling mogelijke effecten

Indien zwaarder beschermde of 'aangewezen' soorten in het werkgebied zijn aangetroffen of worden verwacht, wordt onderbouwd in hoeverre die soorten effect van de met het voornemen uit te voeren werkzaamheden kunnen ondervinden en vindt toetsing aan de regelgeving plaats.

Werkstap 6, eindconclusie en advies

De natuurtoets wordt afgerond met een advies hoé met beschermde flora en fauna om te gaan en met een puntsgewijze samenvatting van conclusies en consequenties.

De Natuurtoets is zodanig opgezet dat deze afdoende bewijslast vormt voor conclusies en adviezen. Daarbij wordt in de onderbouwing van 'uitsluitingen' aandacht geschonken aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen. Voor sommige soortgroepen is dat niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan géén beschermde soorten op de locatie worden verwacht, dan wel waarom sommige soorten niet worden bedreigd of verstoord.

Opzet van de rapportage

In de rapportage wordt in principe de volgorde van de hierboven aangegeven onderzoeks- en onderbouwingsstappen aangehouden. Waar het voor de betreffende onderbouwingsstap nodig is om informatieve kaders te schetsen is dat in dit hoofdstuk beknopt aangegeven (zie blz.1 tot 8) terwijl voor nadere informatie wordt verwezen naar de Bijlagen.

Daarmee ontstaat de volgende opzet van de rapportage:

In hoofdstuk 1 zijn de uitgangssituatie, het voornemen, de hoofdlijnen van de regelgeving, de aanpak van het onderzoek en de opzet van de rapportage aangegeven.

In Hoofdstuk 2 wordt op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en recente gegevens uit de databank van de NDFF, de literatuurstudie met daaruit voortkomende conclusies uitgevoerd.

In hoofdstuk 3 wordt getoetst aan vigerende natuurregelgeving (Nb-wet en EHS) en worden de bevindingen van de ecologische verkenning en van nadere inventarisaties beschreven.

In hoofdstuk 4 worden de voor uitvoering relevante conclusies kort samengevat en wordt advies gegeven met betrekking tot mitigerende maatregelen.

Naast Bijlagen met achterliggende informatie wordt de rapportage beëindigd met lijsten van geraadpleegde literatuur en van gebruikte termen en afkortingen.

2 ONDERZOEK BESCHIKBARE GEGEVENS

Het literatuuronderzoek is voornamelijk gericht op de eventuele aanwezigheid van en het terreingebruik door juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3 AmvB). Dit onderzoek omvat toetsing van de locatie aan reeds bestaande verspreidings- en andere onderzoeksgegevens.

De gegevens waarop deze toetsing is gebaseerd, omvat een véél gróter gebied dan de onderzoeklocatie: naar aanleiding hiervan wordt in hoofdstuk 3 nader ingezoomd op de nader begrensde projectlocatie (Bunderhof 2) met zijn directe omgeving. Bovendien zijn de beschikbare onderzoeksdata vrijwel nooit volledig: dat betekent dat altijd een eigen habitatbeoordeling ter plaatse nodig is om bepaalde soorten (in samenhang met beschikbare verspreidingsgegevens) te kunnen uitsluiten.

In hoeverre aanvullende veldinventarisaties nodig zijn, wordt afgeleid uit de samenhang tussen beschikbare gegevens, de biotoop- en habitatbeoordeling van het onderzoeksgebied (zie hoofdstuk 3) en het 'type' ingreep (§ 1.2).

2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing

Beschikbare gegevens vaatplanten

Uit gegevens van de NDFF (2012, zie ook FLORON 2011) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied diverse beschermde plantensoorten zijn geregistreerd, te weten Gele helmbloem, Kleine zonnedauw, Prachtklokje, Rietorchis, Ruig klokje, Steenbreekvaren en Tongvaren, alle juridisch zwaarder beschermde soorten van tabel 2 AMvB. Gezien de aard van het werkgebied (zoals aangegeven in figuur 1) is aanwezigheid van dergelijke planten er zeer te betwijfelen, doch voor de zekerheid vergt dat nadere habitatbeoordeling.

Beschikbare gegevens mossen

Van de mossen zijn in Nederland slechts 5 soorten wettelijk beschermd. Deze komen echter deels *niet* (meer) in Nederland voor of zijn erg zeldzaam, en komen alle slechts onder zeer specifieke en vooral natuurlijke habitatcondities voor. Deze soorten worden in deze regio *geheel niet* verwacht (zie ook Dort 2002).

Conclusie met betrekking tot begroeiing

- * In de regio van de planlocatie zijn juridisch zwaarder beschermde vaatplanten van tabel 2 AMvB geregistreerd: of deze ook in het werkgebied kunnen voorkomen vergt een nadere veldcontrole.
- * Juridisch zwaarder beschermde mossen kunnen, gezien de gegevens in relatie tot de betreffende regio, voor de planlocatie op voorhand worden uitgesloten.

2.2 Zoogdieren

Beschikbare gegevens grondgebonden zoogdieren

Uit gegevens van de NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied géén juridisch zwaarder beschermde soorten zijn geregistreerd, terwijl binnen een straal van 1 tot 5 kilometer Waterspitsmuis is vastgesteld (Plassengebied Reeuwijk, zie ook Broekhuizen 1992; Dijkstra 1997).

In een watergang in de Andel, die direct op de watergangen rond het huidige plangebied aansluit (ca. 250 tot 300 m afstand), is in 2007 door GroenTeam een inventarisatiesteekproef naar Waterspitsmuis uitgevoerd, waarbij de soort ook niet is aangetroffen.

Mede gezien de aard van de locatie is aanwezigheid in en rond het plangebied zeer te betwijfelen, doch voor de zekerheid vergt dat nadere habitatbeoordeling.

Beschikbare gegevens vleermuizen

Uit gegevens van de NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied dwergvleermuizen, Laatvlieger en Rosse vleermuis zijn geregistreerd, terwijl in een straal van 1 tot 5 kilometer ook nog 4 andere vleermuissoorten zijn geregistreerd waaronder ook Meervleermuis (zie ook Limpens 1997).

Daarmee kan worden geconcludeerd dat deze regio redelijk vleermuisrijk is en dat, mede vanwege de mobiliteit van vleermuizen, deze soortgroep zorgvuldige aandacht vereist met betrekking tot vaste verblijfplaatsen en vaste vliegroutes. Echter gezien de aard van de planlocatie valt aanwezigheid van verblijfplaatsen of vaste vliegroutes van vleermuizen er zeer te betwijfelen, doch om zekerheid te verkrijgen vergt een finale habitatcontrole.

Conclusie zoogdieren

- * Grondgebonden soorten: het werkgebied vergt nadere habitatbeoordeling op gebruiksmogelijkheden door Waterspitsmuis om de eventuele noodzaak tot nadere veldinventarisatie te beoordelen.

Voor het overige worden slechts algemeen voorkomende grondgebonden zoogdieren van tabel 1 AMvB verwacht: de overige genoemde juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen voor de planlocatie op voorhand worden uitgesloten.

- * Vleermuizen vergen nadere beoordeling van de bebouwing en de ruimtelijke structuur om te bepalen of er met de ingreep potentieel verstoring van vaste verblijfplaatsen en/of vliegroutes zou kunnen optreden, in welk geval nadere veldinventarisatie nodig is.

2.3 Broedvogels

Beschikbare gegevens

Ongetwijfeld kunnen er in het plangebied verschillende soorten broedende vogels worden aangetroffen (Hustings 2002).

Jaarrond beschermde nesten

In tegenstelling tot 'algemene' broedvogels zijn de nesten van deze groep het jaar rond beschermd: aanwezigheid vergt nadere uitvoeringseisen.

Uit gegevens van de NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km van het plangebied meerdere vogels met een jaarrond beschermd nest kunnen worden verwacht.

Overige broedvogels:

Broedende vogels mogen onder géén énkele conditie, dus ook op geen enkel moment in het seizoen, worden verstoord (zie DR 2009 en Vogelbescherming 2004). Onder die voorwaarden is echter voor de meeste broedvogelsoorten verder géén aanvullende veldinventarisatie vereist.

Conclusie broedvogels

Het werkgebied kent habitatomstandigheden waarvan mogelijk een beperkt aantal broedvogels gebruik zal maken.

- * Werkzaamheden die verstorend of zelfs bedreigend kunnen zijn voor broedende vogels dienen *buiten de periode van broedgebruik* plaats te vinden (Bijlage 1/ blz.26).
- * Het mogelijk broeden van soorten met jaarrond beschermde nesten vergt nadere beoordeling van de bebouwing en eventueel aanwezig geboomte om te bepalen of er dergelijke nesten in het geding kunnen zijn.

2.4 Reptielen en amfibieën

Beschikbare gegevens reptielen

Uit gegevens van de NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km van het plangebied Ringslang is geregistreerd. Onderzoek door GroenTeam in het voorjaar van 2012 op de Omloopkade met zijn watergangen, grenzend aan Bunderhof 2, toont aan dat de slangen gebruik maken van de scheidsloot en de oevers daarlangs (zie § 1.1.3).

In het natuuronderzoek door GroenTeam uit 2008 voor Bunderhof 1 is gemeld dat de toenmalige gebruiker/ boomkweker aangaf dat hij een aantal jaren geleden 'wel eens een slang op het betonpad had zien liggen', die het pad kennelijk gebruikte om op te warmen (zonnen). Echter dat is zeker de laatste 10 jaar of langer niet meer waargenomen (mondelijke mededeling oorspronkelijke gebruiker terrein Bunderhof 1).

Gezien deze informatie en de aard van het plangebied is gebruik door Ringslang, ook beperkt 'deelgebruik' van het plangebied, er zeer te betwijfelen. Echter, dit vergt voor de zekerheid een nadere habitatbeoordeling.

Andere reptielen worden in deze omgeving geheel niet verwacht.

Beschikbare gegevens amfibieën

Uit gegevens van de NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 tot 5 km van het plangebied Rugstreeppad is geregistreerd. Waarschijnlijk is dit een registratie afkomstig van GroenTeam, uit een natuuronderzoek in 2008 waarbij in De Tempel en aansluitend gebied vanaf 3 km afstand tot de onderhavige planlocatie voortplanting van Rugstreeppad is vastgesteld.

Bij het natuuronderzoek in de Andel (GroenTeam 2007) is nergens in de omtrek van het plangebied Rugstreeppad aangetroffen (zie ook RAVON 42/2011; Creemers 2009). Ook onderzoek in mei-juni 2013 naar mogelijke voortplanting van deze soort op een perceel aan de Einsteinstraat op ca. 150 m afstand van de onderhavige werklocatie, maakte duidelijk dat er tenminste binnen een straal van 2 km géén voortplan-

ting van Rugstreeppad aanwezig is (GroenTeam 2013) waardoor gebruik als landhabitat op de planlocatie vooralsnog kan worden uitgesloten. Voor de zekerheid worden echter de watergangen in het plangebied alsnog gecontroleerd op geschiktheid als voortplantingslocatie.

Conclusie reptielen en amfibieën

Reptielen:

Gebruik van (delen van) het werkgebied door Ringslang kan op voorhand niét geheel worden uitgesloten: het vergt nadere habitatbeoordeling of vervolgens nadere veldinventarisatie nodig zal zijn.

Amfibieën:

Alhoewel Rugstreeppad gezien de beschikbare informatie op de planlocatie op voorhand lijkt te kunnen worden uitgesloten, wordt voor de zekerheid alsnog habitatcontrole op geschiktheid voor voortplanting uitgevoerd.

2.5 Vissen

Beschikbare gegevens

Uit gegevens van de NDFF (2012) wordt duidelijk dat binnen een straal van 1 km van het plangebied Kleine modderkruiper is geregistreerd en binnen een straal van 1 tot 5 km ook Rivierdonderpad en Bittervoorn.

Rivierdonderpad is een soort die langs oevers met stortsteen in de Reeuwijkse Plassen kan worden verwacht doch niet in de veenwatergangen in het plangebied (zie ook Nie 1996; Emmerik 2006).

Kleine modderkruiper en Bittervoorn kunnen tot in de kleinste ondiepe slootjes hun leefgebied vinden (zie eveneens Nie 1996; Emmerik 2006), doch Bittervoorn vergt wel voldoende submerse waterplanten.

Bij het natuuronderzoek van GroenTeam in 2007 met betrekking tot De Andel, is in op het plangebied aansluitende watergangen slechts Kleine modderkruiper als juridisch zwaarder beschermde soort aangetroffen. Bij Bunderhof 1 heeft, anticiperend op die informatie, géén nadere visinventarisatie plaatsgevonden en is Kleine modderkruiper als 'aanwezig' beschouwd (onthefing 2008, zie blz.1).

Conclusie vissen

Omdat wordt betwijfeld of Kleine modderkruiper in de watergangen rond het plangebied van Bunderhof 2 zal voorkomen, wordt alsnog veldinventarisatie naar vissen verricht, waarin eventueel aanwezige bittervoorns (en andere soorten) automatisch worden 'meegenomen' (methode zie Bijlage 2).

Rivierdonderpad en andere juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen op grond van verspreidingsgegevens en algemene habitatvereisten, hier op voorhand worden uitgesloten (Nie 1996; Emmerik 2006).

2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten

Bij ongewervelden moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en 'overige ongewervelden' zoals mieren, kevers (land en water), kreeftachtigen, weekdieren e.d. Deze groepen kennen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt. Juridisch zwaarder beschermde soorten betreffen enkele soorten uit de groepen libellen, dagvlinders en 'overige ongewervelde soorten'.

Beschikbare gegevens

Uit gegevens van de NDFF (2012) blijkt dat binnen een straal van 1 km van het plangebied de libel Groene glazenmaker is geregistreerd en binnen een straal van 1 tot 5 km het waterslakje Platte schijfhoren.

De libel vergt als leefvoorwaarde grotere velden Krabbenscheer (zie Dijkstra 2002; LNV 2001) terwijl het slakje een combinatie van drijvende waterplanten en een rijkdom aan submerse waterplanten vereist (zie Gmelig-Meyling 2008): naar verwachting kunnen beide *waarschijnlijk* worden uitgesloten.

Voor overige juridisch zwaarder beschermde, ongewervelde soorten is er géén geschikte habitat te verwachten (Bos 2006; Cuppen 2007).

Conclusie ongewervelden

Platte schijfhoren en Groene glazenmaker vergen habitatcontrole op eventuele aanwezigheid van de voor deze soorten vereiste plantengroei, om deze ten finale (naar verwachting) uit te kunnen sluiten.

Overige zwaarder beschermde soorten kunnen op grond van hun verspreidingsgebied en zeer specifieke habitateisen, op voorhand worden uitgesloten.

2.7 Conclusies uit beschikbare gegevens

Gebaseerd op verspreidingsgegevens, gekoppeld aan de ruimtelijke omstandigheden van het plangebied, kunnen in het werkgebied slechts enkele *mogelijk* juridisch zwaarder beschermde soorten worden verwacht.

Nadere habitatbeoordeling om noodzaak tot inventarisatie uit te kunnen sluiten of te onderbouwen is gewenst voor:

- * vaatplanten (ook controle op muurplanten)
- * geschiktheid oevers voor Waterspitsmuis
- * geschiktheid bebouwing en ruimtelijke structuur voor vleermuisgebruik
- * geschiktheid bebouwing en eventuele bomen voor jaarrond beschermde nesten
- * geschiktheid land- en waterhabitat voor Ringslang
- * geschiktheid van watergangen voor voortplanting van Rugstreeppad
- * controle op aan-/ afwezigheid watervegetatie i.v.m. Platte schijfhoren en Groene glazenmaker

Naar aanleiding van deze verkenning wordt vastgesteld voor welke van deze soorten alsnog nadere veldinventarisatie vereist is.

Voor vissen lijkt op voorhand veldinventarisatie gewenst.

Overige zwaarder beschermde soorten kunnen op voorhand worden uitgesloten.

3 LOCATIEONDERZOEK EN VELDINVENTARISATIE

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming

Er rust op het plangebied *zelf* géén ‘directe’ regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden.

Wél zijn er gebieden met een gebiedsbescherming *in de nabijheid* van het plangebied gesitueerd, met name het Natura-2000 gebied ‘Broekvelden-Vettenbroek’ op ca. 2,5 kilometer van het plangebied (zie figuur 3). Dit gebied is met name ook aangewezen voor overwinterende watervogels waarbij de ‘*externe werking Nb-wet*’ een rol zou kunnen spelen.

Echter de habitat van het plangebied is ongeschikt voor gebruik door ‘aangewezen soorten’. Het plangebied speelt dan ook géén rol voor het Natura 2000-gebied zodat ook de ‘externe werking’ niet in het geding is (zie blz.4 ‘Gebiedsbescherming’ en Bijlage 1/ blz.33).

Figuur 3, gebiedsbescherming rondom het plangebied, gele cirkel = planlocatie

rood, Natura 2000-gebied Broekvelden en Vettenbroek
groen, EHS.

Daarnaast zijn in de wijdere omgeving van het plangebied elementen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) gelegen: een smal element, bestaande uit de berm met bermsloot van de Rijksweg A12, liggen het dichtst nabij het plangebied (zie figuur 2 vorige bladzijde).

Echter de regelgeving met betrekking tot de EHS, waarvan de spelregels zijn vastgelegd door de Provincie die daarvoor ook het bevoegde gezag vormt, beperken zich uitsluitend tot het begrensde gebied van de EHS: ook dit heeft géén consequenties voor het plangebied.

3.2 Habitatbeoordeling en inventarisatie

3.2.1 Gebiedskenmerken

Plangebied Bunderhof 2

Het onderzoeksgebied hiervoor betreft het perceel dat tot nu in gebruik was als boomkwekerij (rode aanduiding in figuur 4). Bunderhof 1, dat aan de noordzijde op Bunderhof 2 aansluit, is reeds in uitvoering. Het onderzoeksgebied omvat een iets groter terrein dan uiteindelijk in het bestemmingsplan is vastgelegd (zie § 1.1.2 en Bijlage 5).

Figuur 4, onderzoeksgebied Bunderhof 2

In dit deel van de oorspronkelijke boomkwekerij is het grootste deel van het maaiveld 'afgedekt', deels met betonplaten en deels met folie, terwijl overige delen intensief worden geschoffeld c.q. gemaaid. Het terrein is bovendien grotendeels omheind met schermen (zie foto's 1 t/m 4 volgende bladzijde). Er zijn géén ophopingen van losse materialen en evenmin compost- of mesthopen.

Langs de westrand loopt een smalle sloot als grens tussen de kwekerij en de Omloopkade, welke sloot in zuidelijke richting versmalt en 'dood loopt' (blauwe pijl in figuur 4), sterk is overgroeid en belommerd (foto 5) en naar het doodlopende eind toe steeds ondieper wordt. Het deel van de Omloopkade dat deel uitmaakt van het onderzoeksgebied is begroeid met houtopstanden (figuur 4).

De oostrand van het onderzoeksgebied wordt eveneens begrensd door een sloot (zie foto 6).

De bebouwing bestaat uit een klein werkschuurtje en een schuur met een handel in teakhouten meubelen. Het betreft beide schuren met enkele houten wanden en daken, waarvan de vloer bestaat uit in zand aangebrachte verharding (beton).

Foto's Fase 2, voormalige kwekerij en deels potplantenbedrijf

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5, grenssloot met Omloopkade

Foto 6 sloot oostgrens, links achterkant tuinen

3.2.2 Habitatbeoordeling

De ecologische verkenning met habitatbeoordeling heeft plaatsgevonden op 8 augustus 2012 bij half bewolkt doch droog weer. De habitatbeoordeling wordt gebaseerd op expert-judgement, tegen de achtergrond van de literatuurverwijzingen, de verspreidingsgegevens en de specifieke ervaring en kennis van de onderzoekers.

Watergangen:

In beginsel zijn veenwatergangen een goede biotoop voor juridisch zwaarder beschermde soorten als Kleine modderkruiper, Bittervoorn en Platte schijfhoren. Dat vergt echter habitatomstandigheden als begroeide oeverlanden met overhangend gras en/of een vegetatie van drijvende en submerse waterplanten.

Drijvende en submerse waterplanten zijn in de watergangen slechts sporadisch tot vrijwel niet aanwezig: daarmee kan Platte schijfhoren op voorhand worden uitgesloten evenals Groene glazenmaker.

Ook voor de genoemde vissoorten zijn de aanwezige voorwaarden in de watergangen bij fase 2 nauwelijks tot niet aanwezig.

Voor Kleine modderkruiper volstaat dat echter niet om deze op voorhand uit te sluiten zodat visinventarisatie nader inzicht moet bieden: ook Bittervoorn, in deze watergangen zeer onwaarschijnlijk, zal daarmee ten finale kunnen worden uitgesloten.

Langs de oevers van alle watergangen ontbreekt een moerasachtige begroeiing geheel, op basis waarvan Waterspitsmuis op voorhand kan worden uitgesloten.

De geschiktheid van de watergangen voor voortplanting door Rugstreeppad blijkt eveneens nihil.

Alhoewel de watergangen weinig condities bieden voor broedende watervogels, kan wellicht toch een enkel broedgeval worden verwacht: dat vergt zorgplicht (zie blz.11).

Verder is het terrein voor broedomstandigheden geheel ongeschikt.

Opstallen en ruimtelijke structuren:

Alle opstallen in het plangebied zijn zorgvuldig bekeken vanwege gebruiksmogelijkheden voor vleermuizen (vanwege vaste verblijfplaatsen), Huismus en Gierzwaluw (vanwege jaarrond beschermde nesten) of ringslangen (vanwege winterverblijf): géén van de opstallen biedt daartoe dubbele wandconstructies (zoals spouwen, boeiborden, dubbele dakconstructies), dakpannen of ondergrondse ruimten. Bovendien blijken er géén te kappen bomen aanwezig.

Er zijn voorts géén voor vleermuizen ruimtelijke structuren in het geding. Op het terrein ontbreken geschikte condities voor foerageergebruik terwijl er bovendien zowel in de directe als wijdere omgeving, vele alternatieven voor foerageergebruik aanwezig zijn: vleermuisonderzoek kan hier dus geheel achterwege blijven.

Landhabitat:

Het maaiveld van de 'kwekerij' is grotendeels 'afgedekt' met betonplaten, met folie ten behoeve van potplantenteelt en verharding voor auto's. Het is langs de watergangen grotendeels afgescheiden met schermen van doek en van hout: dit zijn omstandigheden die géén condities met zich meebrengen die geschikt zijn als leefgebied of zelfs maar voor een 'deelfunctie' voor mogelijk in deze regio te verwachten juridisch zwaarder beschermde soorten planten of dieren. De terreincondities (zie foto's) samen met de voedselrijke bodemsituatie vanwege meststofgebruik vanwege de oorspronkelijke functie als kwekerij, bieden daarmee natuurlijk ook geen enkele geschiktheid voor

zwaarder beschermde vaatplanten terwijl er ook geen muren in het plangebied aanwezig zijn.

Ook voor algemeen voorkomende, 'landhabitat gebruikende' dieren zijn er nauwelijks tot geen leef- en gebruikscondities aanwezig.

Ringslang:

De Omloopkade met zijn watergangen aan beide zijden wordt gebruikt door ringslangen als jachtterritorium (zie ook §1.1.3 'Voorgeschiedenis') en geleiding/ verbindingsstructuur. Om deze reden vergt deze soort hier extra aandacht.

Dat gebruik betreft óók de watergang tussen Omloopkade en Bunderhof, waar deze breder, minder overgroeid en meer geschikt voor amfibieën is, zoals is aangetoond in het onderzoek in het voorjaar van 2012 (GroenTeam). Dat gebruik betreft voor dié sloot met name de oever van de Omloopkade met zijn ruige begroeiing van gras en kruiden. De 'doorloop' van deze sloot langs Bunderhof 2 welke iets verderop ook 'doodloopt', is sterk overgroeid en zodanig ondiep dat dit voor slangen ook geen goede jachtmogelijkheid meer biedt (zie foto 7 hieronder).

Foto 7, dóórloop grenssloot met Omloopkade langs Bunderhof 2

Op het reeds in ontwikkeling zijnde bouwterrein van Bunderhof 1 dat grenst aan de bedoelde watergang langs de Omloopkade, is in het verleden wel eens 'een zonnende ringslang' gezien op het daar toen aanwezige betonpad dat net buiten de slagschaduw van het geboomte van de Omloopkade was gelegen. Die waarneming dateerde echter toen al van jaren geleden. In feite was dat terreindeel als boomkwekerij verder ook *weinig tot geheel niet* aantrekkelijk als leefgebied voor slangen.

Bunderhof 2 is, gezien de habitatbeschrijving op de vorige bladzijde, wellicht nóg *on*-aantrekkelijker voor slangen: behalve de maaiveldbedekking en de schermen langs de watergangen, zijn er ook geheel geen 'schuilruimten' of condities voor winterverblijf of voortplanting in het plangebied aanwezig. De zeer zware betonplaten waar auto's overheen rijden, bieden géén mogelijkheid voor bijvoorbeeld voortplanting of winterverblijf. De verharding in het kleine schuurtje is zeer recent 'opgehoogd' waarbij geheel geen geschikte holtes zijn ontdekt. De foliebedekking op het maaiveld biedt geen enkele bescherming tegen temperaturen onder nul, er wordt ook regelmatig 'overheen gelopen'. Kortom, het terrein biedt geheel géén mogelijkheden tot verblijfsplaatsen. Bovendien zijn thans schermen langs de waterrand aanwezig die over grote delen niet passerbaar zijn terwijl de maaiveldcondities als 'slang-onvriendelijk' kunnen worden beschouwd: op basis van deze terreinkenmerken kan *significant ecologisch functioneel gebruik* door Ringslang, mede gezien de ervaringen met het inmiddels vele jaren niet meer in gebruik zijn van het gebied van Bunderhof 1 door slangen, hier thans op voorhand nadrukkelijk worden uitgesloten.

Landhabitat stukje Omloopkade (valt buiten het uiteindelijke bestemmingsplan):

Hier staat geboomte met ondergroei van struvelen en ruigte.

Voor het traject 'Omloopkade' langs de fasen 1 en 2 is in het seizoen 2012 onderzoek naar flora en fauna verricht vanwege uit te voeren ophoging van dit deel van de Omloopkade (GroenTeam 2012). Er is veldinventarisatie verricht met betrekking tot waterorganismen, vaatplanten, Ringslang, Rugstreeppad en gebruik door vleermuizen (paarverblijven, vaste vliegroute) en vogels met jaarrond beschermde nesten.

- * In het deel van de watergang tussen de Omloopkade en de Bunderhof fase 1, is gebruik door ringslangen aangetroffen. Echter op de grens van Bunderhof 1 en 2 versmalt die watergang, is deze geheel overgroeid en zeer ondiep en loopt uiteindelijk dood: dit deel is niet meer geschikt als jachtgebied. In de zone Bunderhof 1 en 2 op elkaar aansluiten zijn géén ringslangen meer waargenomen, doch uitsluitend in het meer noordelijke deel. Ook zijn langs de Omloopkade geen condities voor voortplanting of winterverblijf van Ringslang aangetroffen terwijl er slechts zeer beperkt plekken aanwezig zijn om te 'zonnen'.
- * De andere geïnventariseerde soorten konden op basis van de inventarisatie worden uitgesloten (GroenTeam 2012).

Deze conclusies gelden ook voor het stukje Omloopkade dat wordt betrokken bij de inrichting van fase 2 (zoals aangegeven in de figuren 1 en 4).

3.2.3 Veldinventarisatie vissen

Deze heeft plaatsgevonden op 20 september 2012, bij een luchttemperatuur van 18°C en een veronderstelde watertemperatuur weinig daaronder (methode zie Bijlage 2). Er zijn in de watergangen geheel géén Kleine modderkruiper of Bittervoorn aangetroffen. Wel zijn in de langs de oostzijde gelegen watergang beperkt Tiendoornige stekelbaars, Baars en Ruisvoorn aangetroffen, alle onbeschermde soorten.

4 EINDCONCLUSIES EN ADVIES

4.1 Conclusies onderzoek en projectrisico

1) Algemene broedvogels

Tijdens het broedseizoen kunnen wellicht plaatselijk langs oevers, op het water of in de houtopstanden van het genoemde stukje Omloopkade mogelijk broedende vogels worden verwacht: tijdens het broedgebruik, wanner dan ook in het seizoen, zijn deze nesten strikt beschermd en mogen ook niet worden verstoord door werkzaamheden in de omgeving (Bijlage 1/ blz.27).

2) Inventarisatie vissen

Juridisch zwaarder beschermde vissen kunnen in de omringende watergangen op basis van de veldinventarisatie worden uitgesloten (zie blz.19).

3) Overige beschermde soorten

Alle andere in deze regio mogelijk te veronderstellen juridisch zwaarder beschermde soorten van de Ff-wet kunnen worden uitgesloten op basis van reeds beschikbare gegevens in samenhang met de habitatbeoordeling (zie blz.17-19).

Wel kan een enkele algemene soort van tabel 1 AMvB worden verwacht, welke toepassing van de wettelijke zorgplicht vereist: de zorgplicht behoort tot de eigen verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer.

4) Ontheffing Ff-wet

Er blijken géén soorten aanwezig waarvoor ontheffing vereist zou zijn.

5) Gebiedsbescherming

Er zijn geheel géén aspecten van gebiedsbescherming op de planfasen 2 van toepassing (zie blz.14-15).

6) Projectrisico's

Gezien bovenstaande bevindingen zijn er vanuit de natuurwetgeving geheel géén projectrisico's in het geding.

7) Verantwoordelijkheid en handhaving

- * Deze Natuurtoets fungeert als formele bewijslast dat men de onderzoekverplichtingen en voorwaarden van de wetgeving ten aanzien van flora en fauna, is nagekomen.
- * Overeenkomstig de wetgeving dient deze rapportage dan ook te allen tijde tijdens de uitvoering van de werkzaamheden op het werk beschikbaar te zijn voor eventuele controle door een daartoe bevoegde handhavingsambtenaar.
- * Alle betrokkenen bij de daadwerkelijke uitvoering dienen controleerbaar op de hoogte te zijn van de wettelijke zorgplicht, tenminste ten aanzien van de in deze conclusie aangegeven aspecten.
- * Indien niet afdoende aan deze voorwaarden kan worden voldaan heeft een handhavingsambtenaar de bevoegdheid om het werk *per direct* stil te leggen totdat aan de betreffende voorwaarden wél kan worden voldaan.
- * Overtredingen van de Flora- en faunawet (overtreding van art. 2 dan wel art. 8 t/m 13 van de Ffw, zie blz.23-24) worden geregistreerd en beoordeeld als een 'economisch delict'.

4.2 Advies mitigerende maatregelen

Betekenis en doel mitigerende maatregelen

Mitigerende maatregelen omvatten het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') worden voorkomen dan wel tot een minimum worden beperkt. Daartoe behoren tevens aanvullende, preventieve maatregelen en uitvoeringsvoorwaarden (zoals het rekening houden met voortplantingsperioden, een aangepaste wijze van werken en dergelijke, zie hieronder).

De voorgestelde maatregelen zijn zoveel mogelijk afgestemd op hetgeen de beoordelende instantie, het Ministerie van EL&I, vereist dan wel regulier als voorwaarde bij het toekennen van een ontheffing, voorschrijft (zie ook DLG 2006 en DR 2009).

De Nb-wet is verder niet in het geding (zie vorige bladzijde punt 4).

Mitigerende maatregelen zijn derhalve aangegeven voor soorten waarvan natuurschade in het kader van de Ff-wet kan optreden (alle soorten, beschermd en onbeschermd).

Het specifiekere doel van mitigerende maatregelen omvat bij het onderhavige project:

- * Het *strikt* voorkomen van natuurschade aan broedende vogels als groep met een uitzonderingspositie.
- * In het kader van de wettelijke zorgplicht het *zovéél als redelijkerwijs mogelijk* voorkomen van natuurschade aan vrijgestelde soorten.

Wettelijk kader van de mitigerende maatregelen

Er is voor zover bekend, géén vigerende Gedragscode die standaard door de opdrachtgever wordt gehanteerd (zie Bijlage 1/ blz.31).

De mitigerende maatregelen zijn dus afgestemd op hetgeen de Flora- en faunawet in algemene zin aangeeft, dan wel op hetgeen de beoordelende instantie, het Ministerie van EL&I, vereist dan wel regulier als voorwaarden voorschrijft (zie ook DLG 2006, DR 2009 en DR 2011).

Algemene mitigerende maatregelen

Deze maatregelen zijn algemeen geldend voor de meeste soortgroepen en soorten.

1. Kwetsbare perioden

De voortplantingstijd als meest kwetsbare periode voor alle diersoorten vergt extra aandacht met betrekking tot de wettelijke zorgplicht. Zo nodig dienen aanwezige vogelnesten te worden ontzien. Voor andere beschermde soorten is de kans op voortplanting binnen het plangebied, nihil.

2. Voorwaarden bij start van werkzaamheden

De werkzaamheden dienen op een zodanige wijze te worden gestart dat de op de werkplek *aanwezige dieren bij verstoring kunnen ontvluchten* en dat bij het verdere verloop van werkzaamheden dieren niet 'opgesloten' raken doch vluchtruimte behouden.

3. Opsluiting voorkomen

Voorts dienen werkzaamheden zodanig te worden uitgevoerd dat bij het verdere verloop dieren niet 'opgesloten' raken, bijvoorbeeld in een afgesloten situatie zoals amfibieën in een bouwput.

4. Zorg voor *alle* aan te treffen dieren

Wanneer tijdens de werkzaamheden individuele dieren worden aangetroffen worden deze voorzichtig opgepakt en op een voor de soort geschikte en veilige plek in de omgeving weer weggezet.

5. Conclusies in relatie tot inventarisaties

Ook bij veldinventarisaties kunnen soms aspecten worden 'gemist': *absolute* uitsluiting dat een bepaalde soort voor zou komen is veelal *niet* mogelijk.

Mocht derhalve tijdens de werkzaamheden alsnog een soort en/of vaste verblijfplaats van tabel 2 of 3 AMvB worden aangetroffen, dient daar onmiddellijk een terzake kundige bij te worden betrokken om te beoordelen hoe op dat moment moet worden gehandeld.

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING

I Inleiding

Wetgeving

De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' en 'gebiedsbescherming'.

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren.

Bovendien is deze wet gericht op de intrinsieke waarde van het dier, wat onder meer wil zeggen dat de bescherming eveneens is gericht op elk individueel dier.

Gebiedsbescherming is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998).

Dit is gericht op specifieke aspecten van specifiek aangewezen gebieden, zoals speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997). De gebiedsbescherming staat *náást* de Ff-wet: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit doch vullen elkaar aan (zie ook wetgeving blz.32).

Provinciaal natuurbeleid

Daarnaast hebben ook provinciale besturen een 'eigen' natuurbeleid, in aanvulling op de wetgeving. Daarin wordt in sommige provincies ook een onderscheid gemaakt in gebieds- en soortbescherming: de gebiedsbescherming wordt geregeld via het Streekplan terwijl de soortbescherming via andere wegen in de ruimtelijke ordening kan worden geregeld (zie ook provinciale regelgeving blz.32).

II Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

Met betrekking tot aanwezige en te verwachten, door de Flora- en faunawet beschermde soorten in het projectgebied gelden de volgende algemene verbodsbepalingen:

Artikel 8 Ff-wet

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

N.B.1 hieronder valt ook het 'per ongeluk' doden zonder afdoende voorzorgen te hebben genomen;

N.B.2 het uit beschermingsoverwegingen preventief wegvangen en verplaatsen van dieren en ontwikkelingsstadia daarvan dient te geschieden door een 'ter zake kundige' (zie lijst gebruikte termen). Onder bepaalde condities is daarvoor géén extra projectonthefing (meer) nodig. Dit geldt níét voor het wegvangen en verplaatsen van vleermuizen, muizen en vogels: dat is uitdrukkelijk verboden, hiervoor wordt ook géén ontheffing verstrekt.

Voor het vangen van dieren vanwege onderzoek geldt een aparte regeling.

Artikel 10 Ff-wet

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

N.B. hiermee wordt bedoeld het verontrusten met de intentie de soort te verstoren zonder maatregelen om het verontrusten te voorkomen, dan wel het bouwrijpmaken van een terrein juist op het moment dat vogels zich er aan het vestigen zijn om te gaan broeden: dergelijk opzettelijk verontrusten valt niet onder de Gedragscode terwijl hiervoor in het kader van art. 75C ook géén ontheffing wordt verleend.

Artikel 11 Ff-wet

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

N.B. 'Vaste verblijfplaatsen':

Met betrekking tot vleermuizen dienen naast jaarlijks in gebruik zijnde vaste zomer-verblijven (kolonies), paarplaatsen en winterverblijven, ook structureel gebruikte, vaste vlieg- en trekroutes te worden geïnterpreteerd als 'vaste verblijfplaatsen' zoals bedoeld in art. 11 (DLG 2006).

Dit geldt ook voor jaarrond beschermde nesten en 'vaste verblijfplaatsen' van andere dieren zoals bijvoorbeeld een vaste voortplantingslocatie van rugstreeppadden, broeihopen van ringslangen e.d.

Artikel 12 Ff-wet

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

N.B. Dit betreft, behalve vogels, ook eieren van beschermde amfibieën, reptielen, vissen en insecten. Indien bijvoorbeeld dergelijke eieren van een ontheffingsplichtige soort worden bedreigd vereist dit ook aanvraag van ontheffing (DLG 2006). Met betrekking tot eieren van beschermde diersoorten die niet ontheffingsplichtig zijn, geldt de wettelijke zorgplicht (zie hierna bij artikel 2).

Artikel 13 Ff-wet

Het is verboden:

a. planten . . enz., of dieren dan wel eieren, nesten of . . enz., behorende tot een beschermde . . enz. . . diersoort . . enz. te vervoeren . . enz. of onder zich te hebben.

N.B. bij dit artikel gaat het om het verplaatsen van (eieren, nesten, individuen van) bedreigde dieren, eieren, planten enz. onder afwijkende condities, dus niet vanwege beschermingsmotieven bij uitvoering van werkzaamheden (vgl. artikel 9): hiertoe geldt een aparte regeling.

Artikel 2 Ff-wet - algemene zorgplicht

Naast de hiervoor aangegeven verbodsartikelen geldt in alle situaties een wettelijke zorgplicht. Deze houdt in dat:

'eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen ('de ingreep') of zijn nalaten (*mitigerende maatregelen*) nadelige gevolgen voor planten of dieren kunnen worden veroorzaakt, is verplicht dergelijk handelen achterwege te laten voor zover dat in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle (*mitigerende en/of preventieve*) maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkómen of, voorzover deze (*met maatregelen*) níet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken'.

N.B. dit betekent dat elke ruimtelijke ingreep natuuronderzoek vergt dat als bewijslast wordt vastgelegd in een rapportage ('Natuurtoets'). Daarin dienen de zeker te verwachten en de met veldonderzoek aangetroffen soorten planten en dieren te worden getoetst aan de wettelijk regelgeving ('lichte' en 'uitgebreide' toets). Tevens worden hierin de mitigerende en/of preventieve maatregelen aangegeven welke er zorg voor dragen dat er aan de zorgplicht wordt voldaan.

III Vrijstelling en ontheffing verbodsartikelen

III.1 Strekking vrijstelling en ontheffing

Een 'vrijstelling' is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod (LNV 2005): dit kan een landelijke vrijstelling betreffen of één op basis van een gedragscode. Een vrijstelling vergt géén aanvraagprocedure.

Een 'ontheffing' is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt. Deze ontheffing dient per individueel project te worden aangevraagd en betreft zowel individuele soorten als vaste verblijfplaatsen (waaronder ook vaste vliegroutes van vleermuizen).

De regelgeving met betrekking tot vrijstelling en ontheffing is nader geregeld in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) met betrekking tot art. 75 C van de Ff-wet (Staatsblad 2004/501; LNV 2005).

In de afweging tussen 'vrijstelling of ontheffing' staan in de van toepassing zijnde criteria enkele cruciale begrippen centraal: 'bestendig', 'zorgvuldig handelen', 'wezenlijke invloed' en 'significant effect', naast soortlijsten met betrekking tot specifieke regelgeving (tabellen 1, 2 en 3 AMvB). Dit is inhoudelijk toegelicht in de Brochure 'Buiten aan het werk' (LNV 2005, zie ook DLG 2006).

De toepassing van een vrijstelling of ontheffing is nader genuanceerd middels wettelijke 'belangen', soortlijsten (zie hieronder) en vogelcategorieën (zie blz.27).

III.2 Soorttabellen (AMvB art. 75), vrijstelling en ontheffing

De algemene landelijke vrijstelling met betrekking tot beschermde planten en dieren, geldt uitsluitend voor de soorten die zijn opgenomen in tabel 1 AMvB. Voorts is er nog een aanvullende vrijstelling voor soorten die zijn opgenomen in tabel 2 en tabel 3 AMvB indien werkzaamheden kunnen plaatsvinden onder een specifiek opgestelde Gedragscode (zie verder blz.30).

III.3 Wettelijke belangen

Daarnaast is voor ruimtelijke ingrepen, onder nadere condities, een ontheffingsregeling van toepassing op een aantal andere wettelijke belangen te weten:

1. Bescherming van flora en fauna (belang b/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);
2. Veiligheid van het luchtverkeer (belang c/ Vogelrichtlijn);
3. Volksgezondheid of openbare veiligheid (belang d/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);

4. Dwingende reden van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten (belang e/ Bijlage 1 AMvB, Habitatrichtlijn);
5. Bestendig beheer en onderhoud enz. (belang h);
6. Bestendig gebruik (belang i);
7. Ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (belang j).

Hierin bestaat tevens een nader onderscheid tussen de eerstgenoemde 4 belangen en het laatstgenoemde belang dat méér strikte beperkingen kent (zie ook 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB' blz.24-25).

Dwingende reden van groot openbaar belang

Waar bij het meer algemeen van toepassing zijnde belang '*ruimtelijke inrichting of ontwikkeling*' bij juridisch zwaarder beschermde soorten striktere beperkingen bestaan (deels het niet kunnen verkrijgen van een ontheffing) kan een 'groot openbaar belang' uitkomst bieden.

Een 'groot openbaar belang' heeft betrekking op activiteiten die van algemeen, breed maatschappelijk belang zijn. Het moet gaan om openbare belangen, dus niet om activiteiten die enkel ten goede komen aan een particulier, aan enkelen of aan een beperkte regio.

Daarnaast moet het openbaar belang 'van groter gewicht' zijn; dat zal in de meeste gevallen alleen zo zijn als het een lange termijn betreft. Oplossingen voor de korte termijn worden niet aangemerkt als 'dwingende reden van groot openbaar belang'. Een financieel goedkopere oplossing, terwijl ook andere oplossingen reëel zijn, is niet voldoende om een dwingende reden van groot openbaar belang aan te nemen.

Voor de onderbouwing van een groot openbaar belang kan men denken aan de van toepassing zijnde onderdelen/bladzijden van door de overheid vastgestelde ruimtelijke plannen die het project betreffen. Een voorbeeld is een structuurvisie.

Hierna wordt naar aanleiding van de verschillende belangen en op basis van de drie onderscheiden soortlijsten (tabellen AMvB art. 75 Ff-wet), de nadere nuancering beschreven waarbij die drie tabellen kort zijn gekenschetst:

III.4 Tabel 1 AMvB

In deze tabel is een categorie soorten opgenomen waarvoor een algemene landelijke vrijstelling geldt: dit betreft beschermde soorten die in Nederland algemeen voorkomen. Aan die vrijstelling zijn géén voorwaarden verbonden anders dan de wettelijke zorgplicht (zie vorige bladzijde). Deze soorten vergen een zogenaamde 'lichte toets' welke aantoont dat de werkzaamheden het voortbestaan van de betreffende soorten niet in gevaar brengen (zie ook Beoordelingsschema Bijlage 3).

III.5 Tabel 2 AMvB

Toetsingscriteria

Deze tweede tabel omvat een lijst met 'overige soorten' (waaronder bijvoorbeeld alle broedvogels en veel beschermde planten). Indien uit die tabel één of meerdere soorten worden aangetroffen welke door de werkzaamheden worden verstoord en/of bedreigd, vergt dat in principe aanvraag van ontheffing met in de meeste gevallen eveneens een 'lichte toets' (zie echter uitzondering hieronder en bij broedvogels).

Soorten van tabel 2 die door een projectvoornemen schade ondervinden dienen te worden getoetst aan de landelijke gunstige staat van instandhouding, wat wil zeggen in hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van het voortbestaan van de onderhavig aangetroffen, lokale populatie.

In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring zoveel mogelijk wordt voorkomen en in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie Bijlage 4).

Indien wordt uitgegaan van een door de Minister goedgekeurde gedragscode geldt voor deze categorie van tabel 2 AMvB, onafhankelijk van het wettelijk 'belang' waaronder de ingreep valt, echter een vrijstelling voor art. 8 t/m 12 van de Ff-wet zodat formeel geen aanvraagprocedure voor ontheffing nodig is (zie verder onder 'Gedragscode' blz.30).

Uitzonderingsgevallen

Indien zowel de locale als de landelijke populatie in het geding is, waarvoor vermelding op de Rode Lijst een indicatie vormt (zoals Waterspitsmuis), vergt de soort echter een 'uitgebreide toets' (zie ook Soortendatabase website Ministerie): dan dient te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring strikt worden voorkomen.

Uitzonderingspositie broedende vogels

Vogels zijn volgens de Vogelrichtlijn gelijkgesteld met tabel 3 AMvB (zie ook DR 2009). Er worden 2 groepen onderscheiden:

- algemene broedvogels
- vogels met jaarrond beschermde nesten (zie 'aangepaste lijst', DR 2009).

Deze groepen vergen een 'uitgebreide toets'.

Voor alle broedende vogels wordt in beginsel *tijdens* het broeden géén ontheffing verleend. Met betrekking tot het broedseizoen is in dat kader in de Flora- en faunawet ook géén standaardbroedperiode aangegeven. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. Voor broedende vogels geldt de algemene gedragscode (Vogelbescherming 2004) dat deze, zolang ze broeden, onder géén enkele conditie mogen worden verstoord (zie ook REG 1979). In principe dient dus het broedseizoen met mogelijk verstorende werkzaamheden te worden ontzien, zoals sloop-, bouw-, grond-, bagger-, onderhouds- en/of andere mogelijk verstorende werkzaamheden op korte afstand van nesten. Broedgevallen van de meeste broedvogels kunnen slechts tijdens het broeden worden geïventariseerd omdat ze steeds een nest op een nieuwe locatie (kunnen) maken.

Vogelcategorieën met jaarrond beschermde nesten

Vogels worden in de regelgeving onderscheiden in groepen (DR 2009):

- a) een groep die zich beperkt tot *strikt* het broeden (algemeen principe);
- b) een groep vogels waarvan de nesten het jaar rond (of jaarlijks opnieuw) worden gebruikt en er *in bijzondere gevallen* restricties bestaan (categorie 5, DR 2009);
- c) een nader omschreven groep waarvan de nesten het jaar rond *strikt* beschermd zijn en ook de nesten zelf dus *niet* mogen worden bedreigd of verwijderd, óók niet *buiten* het broedseizoen (categorie 1 t/m 4, waaronder bijvoorbeeld Huismus, Gierzwaluw maar ook uilen, roofvogels en kolonievogels);
- d) van de onderscheiden 'categorie 5' van de broedvogels zijn de nesten in beginsel *niet* buiten het broedseizoen beschermd (DR 2009); deze zijn echter '*wél jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen*', bijvoorbeeld wanneer er voor deze soorten in de omgeving geen geschikte alternatieven zijn om te nestelen.

Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels

Er is in de broedperiode voor broedvogels slechts ontheffing mogelijk indien er zwaarwegende maatschappelijke termen aanwezig zijn die ontheffing voor verstoring van broedende vogels nodig maken, wat slechts in *uitzonderlijke situaties van openbare veiligheid* e.d. aan de orde kan zijn.

De *nesten* van soorten van categorieën 1 t/m 4 zijn het jaar rond beschermd en vergen *te allen tijde, dus jaarrond*, bij potentiële verstoring *aanvraag van een ontheffing*.

Hiervoor kan slechts een ontheffing worden verkregen in het kader van *uitsluitend* de volgende wettelijke belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b): *de letter verwijst naar de corresponderende letter bij art. 2 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten*);
- Veiligheid van het luchtverkeer (c);
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d).

Indien werkzaamheden *niet* onder de hierboven aangegeven belangen vallen kan *geén ontheffing* worden verkregen: er kan in de vorm van een '*positieve afwijzing*' slechts 'toestemming' voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister goedgekeurd plan van maatregelen.

Voor de vogelsoorten uit categorie 5 is ontheffing slechts mogelijk onder uitzonderlijke omstandigheden (DR 2009).

III.6 Tabel 3 AmvB

Toetsingscriteria

Deze tabel omvat een lijst soorten waarvoor *strikte* bescherming geldt. In alle gevallen vereisen deze soorten een '*uitgebreide toets*'. Bij dreigende natuurschade dienen deze soorten *niet alléén* te worden getoetst aan de *landelijke* gunstige staat van instandhouding (zoals bij tabel 2). Deze dienen óók te worden getoetst aan de *locale* gunstige staat van instandhouding van de aangetroffen populatie: het gaat er dan om in hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van de lokale populatie. Afgezien van vermelding op de Rode Lijst vergt dit tevens inzicht in het regionale voorkomen van de betreffende soort (zie ook Soortenstandaard, DR 2011). In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten

wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie Bijlage 4 en blz.29).

Voorts gelden hierbij nog enkele voorwaarden:

- * er dient te worden onderbouwd dat er voor de betreffende activiteit geheel géén alternatieven zijn, dus bijvoorbeeld of de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere locatie kan plaatsvinden;
- * er dienen onder meer maatregelen te worden genomen om te garanderen schade aan individuen van de soort wordt voorkómen ('zorgvuldig handelen', LNV 2005);
- * het betreffende 'wettelijke belang' waaronder de ingreep valt zowel als vermelding in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn en eventuele toepassing van een gedragscode, vormen eveneens toetsingscriteria (zie hieronder).

Bijlage IV van de Habitatrichtlijn

Bij soorten van tabel 3 wordt onderscheid gemaakt in 'Bijlage 1 AMvB' en 'Bijlage IV Habitatrichtlijn'. Met name voor de laatste groep gelden de strengste beschermingsvoorwaarden: ontheffing kan slechts worden verkregen onder het regiem van enkele specifieke wettelijke belangen zoals die in de Habitatrichtlijn zijn vermeld.

Indien géén van die belangen van toepassing kan worden geacht is ontheffing niet mogelijk, doch kan uitsluitend toestemming voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister van EL&I goedgekeurd plan.

Wettelijke belangen en tabel 3 AMvB

1. Uitsluitend onder het wettelijke belang 'bestendig beheer en onderhoud' en dan nog uitsluitend bij toepassing van een gedragscode (zie blz.30), kan voor soorten van tabel 3 AMvB die niét zijn vermeld in de Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn, gebruik worden gemaakt van de op de gedragscode van toepassing zijnde vrijstelling.

Voor soorten van tabel 3 AMvB die wél zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (zoals vleermuizen), zie punten 3 en 4.

Zónder toepassing van een gedragscode vergen deze soorten in alle gevallen een toetsing bij het bevoegde gezag volgens de procedure van een ontheffingsaanvraag. Daarbij gelden de volgende criteria:

2. in het kader van het belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' kan uitsluitend voor soorten die niét zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn of in de Vogelrichtlijn, een ontheffing worden verkregen.
3. Onder de belangen 'dringende redenen van groot openbaar belang' (met inbegrip van redenen van sociale, economische aard of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten, zie blz.25), van 'volksgezondheid en openbare veiligheid' dan wel 'bescherming van flora en fauna' kan in alle gevallen een ontheffing worden verkregen, mits er nadrukkelijk géén alternatieven voor de ingreep beschikbaar zijn.
4. Indien de ingreep niét onder de bij punt 3 aangegeven belangen vallen kan voor soorten uit Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn géén ontheffing worden verkregen: er kan in de vorm van een 'positieve afwijzing' slechts 'toestemming' voor de ingreep worden verkregen indien zodanige werkwijze en eventuele maatregelen worden aangegeven dat de ecologische functionaliteit van het gebied voor

de soort op geen enkel moment minder wordt dan de beginsituatie: dergelijke wezenlijke natuurschade dient in deze situatie geheel te worden voorkomen.

Beoordeling functionaliteit vaste rust- en verblijfplaatsen

Indien een voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaats in het kader van de Habitatrichtlijn in het geding is, moet worden onderbouwd dat door voor te stellen mitigerende maatregelen de ecologische functionaliteit daarvan behouden blijft.

Van belang is dat onder andere inzicht wordt gegeven in het netwerk van voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaatsen. De functionaliteitstoets omvat de volgende tien punten (DR 2009), zie volgende bladzijde:

1. *Het moet gaan om een vaste rust- of verblijfplaats: een plek of een gebied dat met een zekere mate van bestendigheid wordt gebruikt, waar dus geen sprake is van incidenteel gebruik.*
2. *De plek of het gebied blijft voorzien in alles wat nodig is voor een specifiek individu dier in dat gebied en voor alle exemplaren van de populatie ter plekke, om succesvol te rusten (of voort te planten).*
3. *Er is op geen enkel moment, zelfs niet tijdelijk, een achteruitgang van de ecologische functionaliteit van de (voortplantings- en/of) vaste rust- en verblijfplaats. De diverse functies die een gebied of een plek heeft, moeten dus behouden blijven.*
4. *Door (het toepassen van) mitigerende maatregelen worden negatieve effecten uitgesloten. Dit kunnen negatieve effecten zijn op de kwaliteit, maar ook op de kwantiteit van de functies die het gebied of de plek vervult voor een soort.*
5. *Mitigerende maatregelen zijn preventieve maatregelen. Dat houdt dus in dat in voorkomende gevallen de mitigatie niet alleen al aanwezig is, maar ook functioneert.*
6. *Mitigerende maatregelen moeten leiden tot verbetering of behoud van de ecologische functionaliteit van de plek of het gebied (kwantitatief en/of kwalitatief) voor de betreffende soort.*
7. *Het positieve effect van mitigatie geeft in evenredige mate ruimte voor de negatieve effecten van de ruimtelijke ingreep. De totale duurzame ecologische functionaliteit mag op geen enkel moment slechter worden dan de beginstand. Zowel de kwantiteit als de kwaliteit moeten behouden blijven of worden verbeterd.*
8. *Het succes van mitigerende maatregelen moet met een hoge mate van zekerheid vóóraf vaststaan. Dit wordt beoordeeld aan de hand van objectieve criteria en de eigenschappen en de specifieke ecologische waarden van de plek of het gebied.*
9. *De staat van instandhouding en de zeldzaamheid van een diersoort zijn van belang bij het treffen van mitigerende maatregelen. Hoe zeldzamer de soort, hoe hoger de graad van zekerheid van succes moet zijn.*
10. *De controle op het effect van de maatregelen is onderdeel van het ecologisch werkprotocol. Een ecologisch werkprotocol moet voorzien in toezicht op het uitvoeren van de mitigerende maatregelen. Zonder dit onderdeel garandeert het plan niet dat de functionaliteit van de beschermde plaatsen behouden blijft.*

III.7 Gedragscode

Algemeen

Naast de algemene gedragscode voor broedende vogels zijn er ook verschillende gedragscodes voor specifieke werkzaamheden beschikbaar.

Desalniettemin vergt dat in alle gevallen het in acht nemen van de nadere voorwaarden zoals in de betreffende gedragscode zijn vastgelegd.

Bij het werken onder een gedragscode blijven overigens, net zoals zónder gedragscode, natuuronderzoek en rapportage daarvan eveneens wettelijk verplicht en worden de nadere voorwaarden voor het werken onder de gedragscode, in die gedragscode en een daarop gebaseerd Werkprotocol Flora en Fauna, nader uitgewerkt.

Een gedragscode kan slechts van toepassing worden verklaard indien de betreffende initiatiefnemer zich aantoonbaar daaraan heeft verbonden en de daaraan gekoppelde voorwaarden in acht neemt. De initiatiefnemer blijft daarbij eindverantwoordelijk voor de wijze van uitvoeren.

Wettelijke belangen en vrijstelling van de ontheffingsplicht

Toepassing van een vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de artikelen 8 t/m 12 Ff-wet op basis van een gedragscode bij mogelijke bedreiging is deels afhankelijk van het wettelijk belang waaronder de ingreep moet worden gerekend.

Bij soorten van tabel 2 AMvB maakt het 'belang' geen verschil.

Met betrekking tot soorten van tabel 3 AMvB is de vrijstelling bij verstoring, onder nadere condities, slechts van toepassing op twee categorieën van activiteiten ('belangen'), te weten:

- bestendig beheer en onderhoud in landbouw, bosbouw, watergangen en berm-beheer;
- bestendig gebruik.

Daarbij is het element 'bestendigheid' cruciaal: dit slaat zowel op de intervaltermijn als op de 'soort' beheeringreep. Er is sprake van 'bestendigheid' indien de tussenliggende termijn in de beheercyclus dezelfde is als voorafgaande termijnen. Zodra voorts grote veranderingen in de uitvoering worden doorgevoerd zoals nieuwe technieken, grootschalige maatregelen (bijv. kaalkap, omvorming, grootschalige inhaalslag) is er géén sprake meer van bestendig beheer of onderhoud en valt de ingreep onder 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' (zie LNV 2005).

Indien echter het belang 'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting' van toepassing is vereisen soorten van tabel 3 AMvB, overeenkomstig met de situatie *zonder* gedragscode, een toetsing aan het bevoegde gezag (zie vorige bladzijde bij 'tabel 3 AMvB').

Risico: indien bij controle op het werk door de A.I.D. bij vragen aan een uitvoerende werknemer wordt vastgesteld dat aan de betreffende borging niét is/ wordt voldaan, kan het werk onmiddellijk worden stilgelegd totdat aan de vereisten van de Gedragscode wordt voldaan of alsnog ontheffing is aangevraagd. Dit kan worden voorkomen door een adequaat werktoezicht, óók op het afdoende in acht nemen van de werkvoorwaarden ten aanzien van de Flora- en faunawet, door de opdrachtgevende partij.

IV Overige aspecten Ff-wet

IV.1 Ecologisch werkprotocol en ecologische begeleiding

Een ecologisch werkprotocol wordt in sommige situaties als voorwaarde verbonden aan de ontheffing: het vormt een uitwerking van de mitigerende en preventieve maatregelen om strikt te voorkomen dat natuurschade ten aanzien van soorten uit tabel 2 en 3 AMvB ontstaat.

Dit 'Werkprotocol Flora en Fauna' omvat een bestekachtig document waarin werkrichtlijnen worden aangegeven om te garanderen dat de werkzaamheden worden verricht conform de Flora- en faunawet (en eventueel de gedragscode) en de in het verlengde daarvan opgestelde Natuurtoets. Deze richtlijnen vormen een concrete en afrekenbare uitwerking van de uitgangspunten, werkwijzen, mitigerende en preventieve maatregelen om natuurschade door de werkzaamheden zoveel als mogelijk te voorkomen. Het uitvoeren van de maatregelen dient daarbij aantoonbaar plaats te vinden door of onder begeleiding van een (ecologisch) 'terzake kundige' en verslaglegging daarvan.

Bij het verrichten van werkzaamheden onder een Gedragscode vormen het opstellen van een werkprotocol en begeleiding van (preventieve) maatregelen door een ecologisch deskundige, een standaardvoorwaarde.

IV.2 Verplicht ter inzage aanwezig op het werk

Op het werk dienen voor een controlerend ambtenaar te allen tijde, onafhankelijk van gedragscode of ontheffing, de stukken met betrekking tot Flora- en faunawet ter inzage aanwezig te zijn op straffe van het onmiddellijk stilleggen van het werk, tot aan deze verplichting voldaan is.

Werkend zonder het regiem van vrijstelling op basis van de Gedragscode betreffen dit:

- de Natuurtoets,
- de schriftelijke beoordeling m.b.t. een eventueel aangevraagde ontheffing/ goedkeuring,
- het eventueel vereiste Werkprotocol Flora en Fauna,
- de eventueel vereiste ecologische verslaglegging van de begeleidende ecoloog omtrent te nemen preventieve maatregelen.

Voorts dient, indien van toepassing, het uitvoerend personeel er aantoonbaar van op de hoogte te zijn dat er wordt gewerkt onder het regiem van de Gedragscode en welke consequenties dat heeft.

V Natuurbeschermingswet en provinciale regelgeving

V.1 Wetgeving

Naast het *soorten*beleid van de Ff-wet is er tevens een natuurbeleid met betrekking tot *gebieden* vastgelegd in de Nb-wet, waaronder Beschermde natuurmonumenten, Natura 2000/ Vogelrichtlijngebieden ('Wetlands') en Habitatrichtlijngebieden vallen.

Behalve dat ingrepen in dergelijke *gebieden* eveneens toetsing vergen aan de Nb-wet, kan de Nb-wet tevens van kracht zijn *buiten* die gebieden, de zogenaamde '*externe werking*'. Dit is van toepassing indien faunasoorten waarvoor gebieden beschermd zijn ('aangewezen soorten'), ook significant gebruik maken van gebieden *buiten* het aangewezen beschermde gebied, zoals voor foerage (ganzen, watervogels e.d.) of overwintering (vleermuizen).

Significante verstoring van deze soorten ook buiten het beschermde gebied is in conflict met de instandhoudingsdoelen van het beschermde gebied, waarop de '*externe werking*' van de Natuurbeschermingswet van kracht is (art.16 lid 4).

Op grond daarvan vormt dan *naast* toetsing van de voorgenomen ingreep aan de Ff-wet, ook toetsing daarvan aan de Nb-wet een wettelijke verplichting.

V.2 Provinciale regelgeving

Ook provincies kunnen een eigen gebiedenbeleid hebben, onafhankelijk van de Ff-wet en vastgelegd in de Verordening Ruimte (voorheen Streekplan).

Maar provincies vormen in veel gevallen ook het 'bevoegde gezag' met betrekking tot de handhaving van de regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden welke eveneens zijn vastgelegd in de Verordening Ruimte.

Met betrekking tot de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) hebben rijk en provincie samen de spelregels bepaald, welke eveneens worden gehandhaafd door de Provincie, bestaande uit een 'nee tenzij'-beleid indien de ingreep binnen het begrensde EHS-gebied *ruimtelijke* consequenties heeft (zie ook toelichting van de website van Dienst Regelingen, volgende bladzijde): de EHS is eveneens opgenomen in de Verordening Ruimte.

V.3 Mogelijke consequenties gebiedsbescherming

Een ruimtelijke- of beheeringreep vergt in ieder geval, naast een toetsing aan de Ff-wet, eveneens een toetsing aan de verordening Ruimte.

- * Indien de ingreep (deels) binnen de grenzen van een beschermd gebied vallen vergt dat een vergunningprocedure, welke los staat van de ontheffingsprocedure Ff-wet. Daarin is voor de besluitvorming het beheersplan 'leidend'.
- * Indien in de nabije omgeving van de planlocatie een beschermd natuurgebied aanwezig is vergen de uitkomsten van het flora- en fauna onderzoek eveneens toetsing aan de soorten welke voor het beschermde gebied zijn aangewezen: indien de '*externe werking*' van de Nb-wet van kracht is, in welk geval aangewezen soorten uit het beschermde gebied, mede significant gebruik maken van de planlocatie vergt dat eveneens een vergunningprocedure Nb-wet.

Ecologische Hoofdstructuur (toelichting website DR)

Door nieuwe natuur te ontwikkelen, kunnen natuurgebieden met elkaar worden verbonden. Zo kunnen planten zich over verschillende natuurgebieden verspreiden en dieren van het ene naar het andere gebied gaan. Het totaal van al deze gebieden en de verbindingen ertussen vormt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland.

Bij de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) werken verschillende overheden samen. Het Rijk heeft in 1995 in grote lijnen de grenzen van de EHS vastgesteld in het Structuurschema Groene Ruimte en deze grotendeels netto begrensd weergegeven in de Nota Ruimte in 2004. Het Rijk financiert verder grotendeels de aankoop, de inrichting en het beheer van gebieden in de EHS. De provincies bepalen om welke gebieden het precies gaat. Deze gebieden worden meestal in het streekplan of het provinciaal omgevingsplan opgenomen. De provincies bepalen ook welke subsidies grondeigenaren kunnen krijgen voor natuurbeheer en -ontwikkeling. Gemeenten leggen in bestemmingsplannen nauwkeurig vast wat wel en niet mag in een EHS-gebied. Bestemmingsplannen beschermen echter niet tegen vervuiling uit nabijgelegen gebieden. Daarvoor is milieubeleid nodig. Dit milieubeleid is een gezamenlijke inspanning van alle overheden, inclusief de waterschappen.

BIJLAGE 2 - ONDERZOEKSMETHODEN

Onderzoekscriteria

Indien op de werklocatie *mogelijk* soorten van tabel 2 of 3 AMvB kunnen worden verwacht die tevens *mogelijk* door de werkzaamheden verstoring zouden kunnen onderkennen (of bedreiging van individuen en/of vaste verblijfplaatsen), verplicht de Ff-wet de initiatiefnemer tot de uitvoering van veldinventarisatie volgens algemeen geaccepteerde onderzoekscriteria.

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) en Dienst Regelingen (DR) stellen deze criteria nader vast (DLG 2006/ DR 2009). Daartoe wordt voor zover beschikbaar, de Soortenstandaard van het Ministerie gebruikt (DR 2011) en voor zover niet beschikbaar, de verschillende inventarisatiehandleidingen van de betreffende particuliere gegevensverzamelende organisaties (PGO's) zoals RAVON e.d. (zie ook gebruikte termen en afkortingen, tevens literatuur: Dijk 2004; Groenveld 2001; Boesveld 2009; Smit 2003; Spikmans 2008).

Voor vleermuizen wordt uitgegaan van het door het GAN vastgestelde inventarisatieprotocol.

Deze handleidingen worden door DLG gehanteerd als 'experts-handleiding'. Tot op zekere hoogte kan van de daarin als gebruikelijk aangegeven onderzoeksfrequenties worden afgeweken voor zover dat acceptabel wordt geacht door DLG.

Bij dergelijk onderzoek geldt als doel het verkrijgen van een indruk welke beschermde soorten in het geding *kunnen* zijn, dan wel welke soorten *kunnen worden uitgesloten* met een daarvoor afdoende onderzoeksinspanning dan wel een gedegen onderbouwing van de ongeschiktheid van habitats voor soorten.

Deze voorwaarden worden met enige regelmaat bijgesteld vanwege voortschrijdend inzicht.

Methode voor veldinventarisatie van vissen en andere waterorganismen

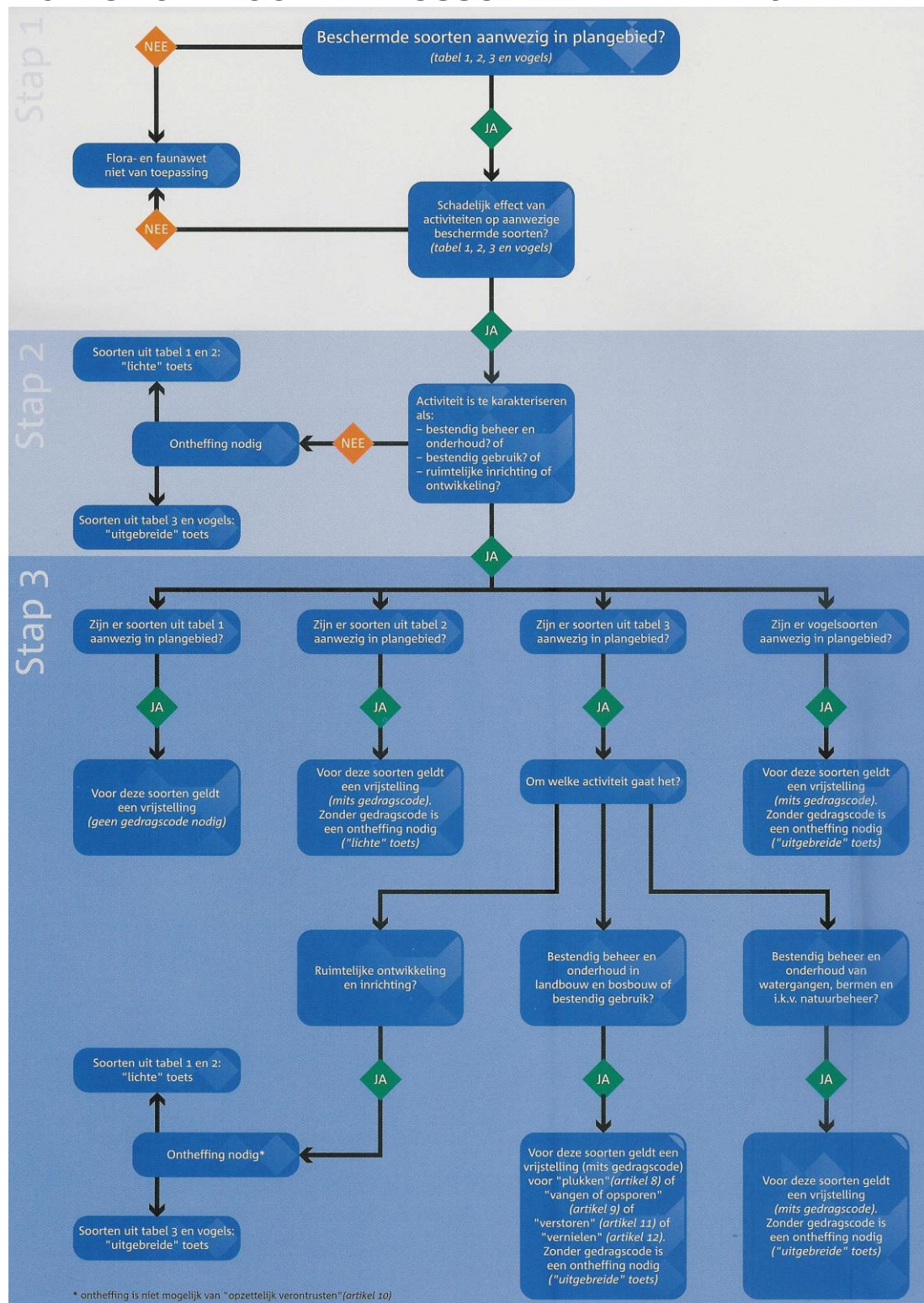
Om het voorkomen van (beschermde) waterorganismen te controleren vinden in de watergangen steekproeven plaats. De bemonsteringslocaties worden zodanig gekozen dat daarmee een getrouw beeld van de beschermde (flora en) fauna van alle in het plangebied voorkomende wateren wordt verkregen, doch er wordt door keuze van de visplaatsen tevens met extra aandacht gespeurd naar mogelijk hier te verwachten ontheffingsplichtige soorten vissen, mollusken en waterkevers evenals naar (larven van) amfibieën. Tevens worden alle visuele waarnemingen van andere soorten genoteerd.

Daarbij wordt onder meer aandacht besteed aan het feit dat in de praktijk is gebleken dat bijvoorbeeld veel vissen zich concentreren aan de uiteinden van sloten en bij duikers, met name in de winterperiode ook onder aanwezig drijfvuil of in diepere delen van de watergang.

De steekproeven worden uitgevoerd met een groot steekschepnet met afmetingen van ca. 40x80 centimeter, een steel van circa twee meter en een maaswijdte van ca. 3 millimeter, welke laatste voldoende klein is om ook zeer kleine visjes en larven mee te kunnen vangen.

Bij aanwezigheid van een slappe bodem wordt met het net tevens door de dunne bovenlaag geschraapt om eventueel daarin verborgen soorten als Kleine modderkruiper en/of mollusken vast te kunnen stellen.

BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET

BIJLAGE 5 – AANSLUITEND PLangebied BUNDERHOF 1

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.
- Boesveld, A. (2009), A.W. Gmelig Meyling & R.H. de Bruine. Handleiding slakken van de Habitatrichtlijn waarnemen. Stichting Anemoon, september 2009.
- Broekhuizen/ S. (1992), B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk en J.B.M. Thissen (red.): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- Creemers (2009) Raymond.C.M. en Jeroen J.C.W. van Delft (Ravon)/ redactie: De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Cuppen/ Jan.G.M. (2007): De Gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* in Zuid-Holland. Stichting Invertebrate Survey Nederland, Naturalis/ Leiden, november 2005, in opdracht van de Provincie Zuid-Holland.
- DLG 2006, intern werkkader. Handreiking Flora- en faunawet, versie 1.0-31 oktober 2006. Dienst Landelijk Gebied, Ministerie van LNV (thans EL&I).
- Dijk/ A.J. van & Boele A. (2011): Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek , SOVON Nijmegen.
- Dijkstra/ V.V.A. (1997). Belangrijke zoogdiergebieden in Nederland. Mededeling 37 van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VVZ). Rapport in opdracht van het Ministerie van LNV, Directie Natuurbeheer.
- Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.
- Dort/ Klaas van (2002), Chris Buter en Paul van Wielink. Veldgids Mossen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.
- DR 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen en aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten. Brief van de Dienst Regelingen, ffw2009.corr.046 van 25 augustus 2009, Ministerie van LNV (thans EL&I).
- DR 2011. Soortenstandaard diverse juridisch zwaarder beschermde soorten. Dienst Regelingen, december 2011.
- Emmerik/ dr. Willie A.M. van (2006), dr. Hendrik W. de Nie. De Zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging sportvisserij Nederland, Bilthoven.

- FLORON (2011). Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora. Stichting FLORON, Nijmegen.
- GAN 2012: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2012.
- Gmelig Meyling, A.W. & A. Boesveld (2008). Inhaalslag Verspreidingsonderzoek Mollusken van de Europese habitatrichtlijn. resultaten van het inventarisatiejaar 2007/ Platte schijfhoorn *Anisus vorticulus*. Stichting Anemoon, Bennebroek, 30 juni 2008.
- GroenTeam 2007. Natuurtoets voor de bouwlocatie De Andel te Reeuwijk-Brug. Eindrapportage 12 november 2007.
- GroenTeam 2007. Natuurinventarisatie en toets Flora- en faunawet Polder Reeuwijk blok 1 en 5 van Peilvak 31 t.b.v. uitvoering van werkzaamheden i.h.k.v. Peilbesluit Driebruggen 2004. Hoogheemraadschap van Rijnland, 10 maart 2008.
- GroenTeam 2008-2. Natuurtoets bouwlocatie De Bunderhof te Reeuwijk-Brug. Grachtstaete Gouda Ontwikkeling BV, 22 juli 2008.
- GroenTeam 2012. Natuurtoets Flora en Faunawet t.b.v. werkzaamheden aan de Omloopkade te Gouda. Eindrapportage 1 augustus 2012, i.s.m. Stijlgroep in opdracht van Gemeente Gouda.
- GroenTeam 2013. Natuuronderzoek t.b.v. bouwplannen voor een perceel aan de Einsteinstraat te Reeuwijk-Brug. Eindrapportage 11 juni 2013, i.s.m. Schalkwijk Stedebouw en in opdracht van de Willow-groep.
- Groenveld/ A. (2001) en G. Smit. Handleiding voor het Monitoren van Amfibieën in Nederland. RAVON Werkgroep Monitoring, Amsterdam.
- Hustings/ Fred (2002) en Jan-Willem Vergeer. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Nederlandse Fauna 5. SOVON, Uitgeverij K.N.N.V. te Utrecht.
- Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- LNv 2001 (Ministerie van): Beschermingsplan Groene Glazenmaker 2002-2006. Directie Natuurbeheer Rapport nr. 2001/015
- LNv 2005 (Ministerie van), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit: brochure 'Buiten aan het werk ? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten !' (n.a.v. AMvB art. 75 Ff-wet).
- NDFF (2012). Quickscanhulp, registratie in samenwerking tussen Het Natuurloket, Gegevensautoriteit Natuur en Regelink, juni 2012.
- Nie/ H.W. de (1996): Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.

RAVON 42 (2011), nr. 4 december, waarnemingenoverzicht 2010.

REG 1979, Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand (Vogelrichtlijn, EEG 79/409, laatstelijk gewijzigd in 2006).

REG 1992/1997, Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke Habitats en de wilde flora en fauna (Habitatrichtlijn, EEG 92/43, laatstelijk gewijzigd in 1997).

Siebelink/ Bart (2003) & Arjan van der Lugt. Schaduw verdrijft Ringslang uit Gouds biotoop. Ravon 16 - 6(1) 2003.

Smit, G.F.J. en A. Zuiderwijk (2003). Handleiding voor Monitoring van Reptielen in Nederland. Ravon-WM, CBS 2003.

Spikmans, Frank (2008) & Theo de Jong, Fabrice Ottburg, Jan Kranenbarg. Methodieken en richtlijnen voor verspreidingsonderzoek naar Bittervoorn, Kleine modderkruiper en Grote modderkruiper. Stichting Ravon, Nijmegen i.s.m. het CBS.

Staatsblad 2004/501, publicatie AMvB art. 75 Ff-wet, houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van art. 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen.

Vogelbescherming 2004. 'Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004', opgesteld door Vogelbescherming Nederland te Zeist en Het Bosschap te Zeist, goedgekeurd 10 januari 2005 door de Minister van LNV (zie site LNV, thans EL&I).

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

A.I.D.

Algemene Inspectiedienst, controle- en opsporingsdienst Ministerie van EL&I welke zich bezighoudt met de handhaving van de wet- en regelgeving van EL&I.

AMvB art. 75 Ffwet

een Algemene Maatregel van Bestuur, in dit geval met betrekking tot art. 75 van de Flora- en faunawet, waarin de wetgeving nader wordt uitgewerkt (zie ook LNV 2005);

biotoop

de leefomgeving van één bepaalde planten- of diersoort (RIN 1984); de gehele samenhangende leefomgeving van een planten- of diersoort; het landschaps- of vegetatietype waarin een soort thuishoort; woonplaats van een levensgemeenschap (Emmerik 2006);

EHS

Ecologische Hoofd Structuur;

EL&I, Minister/ Ministerie van:

Economische zaken, Landbouw en Innovatie;

fauna

dierlijke organismen waaronder zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

Ffw

Flora- en faunawet welke onder meer de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;

flora

plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen en waterplanten;

FLORON

coördinatie floristisch onderzoek Nederland;

foerageren

naar voedsel zoeken;

GAN

Gegevensautoriteit Natuur, onafhankelijke overheidsinstantie met de verantwoordelijkheid voor het verzamelen van natuurgegevens, ingesteld door het Ministerie van LNV (thans EL&I);

habitat

typische woonomgeving van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten

soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:

Bijlage II: diersoorten van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is;

Bijlage IV: diersoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;

Bijlage V: soorten waarvoor bij de exploitatie (bijv. kikkerbiljetjes) een beheersplan vereist is (wat hier echter niet het geval is);

P: prioritaire soort;

kilometerhok, kmhok

een hok van 1 x 1 kilometer (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000);

LNV het voormalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;

maaiveld

al of niet begroeide bovenkant/ oppervlakte van het terrein;

mitigeren/ mitigerende maatregelen

het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze (met eventuele specifieke maatregelen of voorwaarden) dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') tot een minimum worden beperkt of worden voorkomen;

natuurschade

de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuele) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht door bedreiging, verwonding, beschadiging of aantasting van de leefomgeving of specifieke biotoompomstandigheden;

Nbw

Natuurbeschermingswet: de geldende wetgeving ten aanzien van rijksbeleid met betrekking tot natuurgebieden zoals (Staats-)Natuurmonumenten, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en Natura 2000-gebieden;

NDFF

Nationale Databank Flora en Fauna;

ongewervelde soorten

diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

onthefing (Ff-wet)

een in het kader van de Flora- en faunawet aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld;

organisme

behorende tot de levende natuur (plant, dier etc.);

PGO

Particuliere Gegevensverzamelende Organisatie;

RAVON

Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

Rode Lijst, RL-soorten

soorten planten of dieren die zijn vermeld op een gepubliceerde lijst van in Nederland bedreigde dier- of plantensoorten (zie literatuur);

ruigtekruidentbegroeiing

begroeiing die voornamelijk bestaat uit meerjarige, hoog opschietende kruiden (niet per sé ruderaal);

soortgroep

groep organismen van dezelfde klasse of ondersoort: vaatplanten, mossen, zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, insecten (ondersoorten: vlinders, libellen enz.);

SOVON

Vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland;

submers

ondergedoken, onder de waterspiegel verblijvend;

‘ter zake kundige’

een persoon die:

- * op HBO, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt ecologie, en/of
- * als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, en/of
- * zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van soortbescherming en is aangesloten bij de daarvoor bestaande organisaties/ PGO's zoals RAVON, VZZ, SOVON, FLORON enz. (bron: Ministerie van LNV/ EL&I);

vaste verblijfplaatsen (Ff-wet)

DLG 2006: zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen, vaste migratie- en vliegroutes en cruciale foerageerplekken van vleermuizen; vaste voortplantingslocaties van amfibieën; vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper, e.d.; schuil- en broedplaatsen van vogels welke jaarlijks opnieuw als zodanig worden gebruikt (DR 2009);

verspreidingsgegevens/ -onderzoek

met steekproefonderzoek vastgestelde gebieden waar een bepaalde soort verwacht kan worden;

Vogelrichtlijn, VR-soorten

vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn; volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling

een in het kader van de Flora- en faunawet geregelde toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld, voor bepaalde categorieën werkzaamheden en onder voorwaarden (AMvB art. 75 Ffwet; zie ook LNV 2005);

VZZ

Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming;

wettelijk belang

in de Flora- en faunawet zijn een aantal verschillende wettelijke belangen onderscheiden op basis waarvan het beschermingsregime mede wordt genuanceerd.

zorgplicht

de in de Ffwet vastgelegde plicht (art. 2 Ffwet) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005).
